

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3724>

TBMM TUTANAK DEFTERLERİ'NE GÖRE İSKENDERUN SANCAK MESELESİ, HATAY CUMHURİYETİ VE HATAY'IN TÜRKİYE'YE KATILIM SÜRECİ (1936-1940)

THE ISSUE OF İSKENDER'S SANCAK, REPUBLIC OF HATAY AND HATAY TURKEY ACCESSION PROCESS (1936-1940) BY THE MINUTES OF THE GOVERNMENT

Yüksel KAŞTAN*

Öz

Osmanlı Devleti'nde Yavuz Sultan Selim'in Mümlüklularla 1516 yılında yaptığı Mercedabık Savaşı ile topraklarına katmış olduğu Suriye I. Dünya Savaşı sonrasında Mondros Ateşkes Antlaşması ile sınırların dışında kalmıştır. Anadolu'da başlatılan Milli Mücadele ve son Osmanlı Meclis'i Mebusan'ında alınan Misakı Milli kararlarında Suriye'de yer alan Türklerin bulunduğu bölgeler ülke toprağı olarak kabul edilmiştir. Milli Mücadele'de Güney Cephesi'nde Fransızlarla yapılan 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi ile İskenderun Sancağı resmi para birimi Türk Lirası, dili Türkçe, milli kültüre sahip özel bir idare statüsünde Suriye sınırları içinde kalır.

Suriye esasen Fransa'nın mandaterliğinde bir krallık olarak 1936 yılına kadar devam eder. Ancak 1933 sonrasında bir tarafta İtalya diğer tarafta Hitler'in idaresindeki Almanya hızlı bir şekilde silahlanarak Fransa için tehdit durumuna geçince, Fransa ülke dışındaki askerlerini ülkeye çekmek, Türkiye gibi bir ülkeyi yanına almak için Eylül 1936'da Suriye'ye, Kasım 1936'da Lübnan'a bağımsızlıklarını verirken İskenderun Sancak'ı hakkında herhangi bir ibareye yer vermemiştir. Türkiye derhal bu durumdan faydalanarak Eylül ayında Cenevre'de Milletler Cemiyet Konseyi toplantısında Fransa ile yapılan görüşmede konu gündeme getirilmiştir. Fakat Fransa'nın konuya olumlu yaklaşmaması neticesinde Türkiye 9 Ekim 1936 tarihine Fransa'ya bir nota vererek İskenderun Sancağı'na bağımsızlık verilmesini ister. Fransa bunu kabul etmeyince Türkiye konuyu Fransa'nın da bilgisi dâhilinde Birleşmiş Milletler Konseyi'ne taşır. Konsey 27 Ocak 1937 tarihinde İskenderun Sancak'ını içişlerinde tamamen bağımsız, dışişlerinde Suriye'ye bağlı kendine özgü bir anayasa ile idare edilen statüde kabul etti. Sancak Hatay adını alacak, Fransa ve Türkiye'nin garantisi altında olacaktı. 29 Mayıs 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti Konseyi'nde Hatay anayasası kabul edildi ve 29 Kasım 1939 tarihinde yürürlüğe girdi. 13 Haziran'da Antakya'da Türk ve Fransız askeri heyetleri arasında yapılan görüşmeler sonunda Fransa ile Türkiye arasında 3 Temmuz 1937 tarihinde bir anlaşma yapılmıştır. Ağustos ayında yapılan seçimler sonrasında Hatay Meclis'i 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Cumhuriyeti'ni ilan etti. Avrupa'da başlayan yüksek gerilim nedeniyle 23 Haziran 1939 tarihinde Fransa ile Türkiye arasında yapılan bir anlaşma ile Hatay'ın Türkiye'ye katılma kararı kabul edilir. Meclis tarafından Hatay Cumhuriyeti lav edilerek Türkiye Cumhuriyeti'ne kendi iradeleri ile katılma kararı alırlar. Hatay Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vilayeti olur.

Bu araştırma TBMM Tutanak Defterleri incelenmiştir. Araştırmada 1936 ile 1940 yılları arasında TBMM'nde İskenderun Sancağı ve Hatay ile ilgili tüm konular taranmış ve elde edilen veriler çerçevesinde çalışma gerçekleştirilmiştir. TBMM genel kurul oturumlarında 1936, 1937, 1938, 1939 ve 1940 yıllarında İskenderun Sancağı gündem konusu olmuştur. 1936 yılında Suriye'nin bağımsızlığı, daha sonra orada kalan Türlerin, Türkiye'ye göç eden Türklerin problemleri, İskenderun Sancağı problemi, Millet Cemiyeti, Fransa'nın tutumu gibi konular yer almıştır. Araştırmada İskenderun Sancağı ile ilgili TBMM Tutanak Defterleri'nde geçen konuşmalar değerlendirilerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İskenderun, Hatay, Cumhuriyet, Türkiye, Katılım.

Abstract

In the Ottoman Empire, Yavuz Sultan Selim had added to his lands with the battle of Mercedabık in 1516 with the candle holders. Syria remained outside the borders with the Armistice of Mudros after World War I. The National Struggle in the Ottoman

* Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, kastanyuksel@hotmail.com

National Assembly and the National Pacts of the Ottoman Parliament in Anatolia was adopted as the territory of the Turks in Syria. With the French on the Southern Front in the National Struggle, the Ankara Entente of 20 October 1921 and the Iskenderun Sanjak, the official currency of the Turkish Lira, the Turkish language, remain in the territory of Syria under a special administrative status with national culture.

Syria mainly continued until 1936 as a kingdom in the French mandate. However, after 1933 in Germany a party in Italy on the other side of the administration Hitler quickly arming itself passed into menace to France, to retreat its troops abroad in France country, to get next to a country like Turkey in September 1936 Syria, Lebanon November 1936 While giving their independence to Iskenderun Sanjak did not give any expression about. Turkey immediately in Geneva in September, taking advantage of this situation was brought to the League of Nations Council agenda issues in the talks with France at the meeting. But to France's positive approach to the subject as a result of giving Turkey a date of October 9, 1936 notes that France wants independence for Iskenderun Sanjak. France takes it did not accept the United Nations in Turkey said France also included information Council. On 27 January 1937, the Council adopted the independence of Iskenderun Sanjak in its internal affairs, with a status governed by an independent constitution attached to Syria in its foreign affairs. Starboard name will Hatay, France and Turkey would be under the warranty. On the 29th of May 1937 the Hatay constitution was adopted in the Council of Nations and entered into force on 29 November 1939. In Antioch on June 13 at the end of talks held between Turkish and French military delegations on July 3, 1937 an agreement was made between France and Turkey. Following the elections held in August, the Hatay Assembly declared the Republic of Hatay on 2 September 1938. Due to the high voltage starting in Europe with an agreement between Turkey and France on June 23, 1939 adopted a decision to participate in Turkey's Hatay. Assembly by the Republic of Hatay by lava, they decided to join the Republic of Turkey by their own will. Hatay becomes a province of the Republic of Turkey.

This research was examined in the Grand National Assembly Minutes Book. In the research, between 1936 and 1940, all subjects related to the Iskenderun Sanjak and Hatay were scanned in the Turkish Grand National Assembly and a study was conducted within the framework of the data obtained. In 1936, 1937, 1938, 1939 and 1940 during the general assembly meetings of the Grand National Assembly of İskenderun was the subject of the agenda. Syria's independence in 1936, then there remaining species, the problems of Turks immigrated to Turkey, Iskenderun Sanjak problem, the League of Nations, issues such as France's attitude has taken place. In the research, the results of the speeches in the Turkish Grand National Assembly Minutes were evaluated and a conclusion was made.

Keywords: Iskenderun, Hatay, Republic, Turkey, Participation.

GİRİŞ

TBMM Hükümeti ile Fransa arasında Milli Mücadele'de 30.05.1920 tarihinde imzalanan 20 günlük Ateşkes Anlaşması her iki ülke arasında daha sonraki süreci hazırlamıştır. Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında 20.10.1921 tarihli Ankara İtilafnamesi'nde Türkiye ile Fransa arasında Suriye ile Türkiye arasındaki başta sınır ve sınır güvenliği olmak üzere tüm meseleler ayrıntılı olarak yer almıştır (Hatipoğlu, 1996, 12). Bu itilafname daha sonraki süreçte Türkiye ile Fransa arasında hem Suriye ile ilgili hem de Sancak ile ilgili meselelerin çözümünde temel oluşturmuştur. 1921 ile 1937 tarihleri arasında Türkiye ile Fransa arasında 1925, 1926, 1932, 1934 ve 1935 yıllarında TBMM'de sınır, sınır güvenliği, demiryolu ve geçişler ile ilgili görüşmeler yapılmıştır (Armaoğlu, 2000,51-60).

Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye - Lübnan Hükümetlerinin salâhiyyetar murahhasları arasında 26 Temmuz 1925/1341 tarihinde Ankara'da akit ve imza olunan Suriye - Lübnan Gümrük İtilâfnamesi'nin tasdiki hakkında kanun kabul edilmiştir (TBMM, 1926, Cilt 26).

Türkiye ile Fransa arasında uluslararası anlaşmalar gereğince Suriye ve Lübnan Üzerinde Haiz olduğu salâhiyyete müsteniden Fransa Cumhuriyeti içinde 18 Şubat 1926 tarihinde düzenlenen ve 30 Mayıs 1926 tarihinde imza edilen anlaşma ve mukaveleler ile ilgili kanun kabul edilmiştir. Anlaşma 15 maddeden oluşmakta, Türkiye ile Suriye arasında başta sınır güvenliği olmak üzere geçişler, uygulanacak esaslar, görevlendirilecekler, her iki tarafta kalan halkın hakları, taşınır ve taşınmaz mallarının durumu, Fransa ve Türkiye adına görev alacaklar, daha önce yapılan anlaşmaların hükümleri gibi konular ayrıntılıca yer almıştır (TBMM, 1926, Cilt 26).

Sivas milletvekili Halis Turgut söz alarak Ankara İtilafnamesi'ne değinmiş ve bu anlaşma gereği Türkiye ile Fransa arasında yükümlülükler ve Türkiye adına Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras ile Fransa Cumhuriyeti adına fevkalade komiseri Mösyö Dö Jövonebi tayin edilmişlerdir (Cebesoy, 1953,14-20). Anlaşmada öncelikle iyi niyet ile iki ülke arasında sınır meselesi halledilecek ve sınırlara hâkim olunacaktır. Ankara İtilafnamesi'nin 8. Maddesine göre iki ay zarfında sınır çalışmaları başlayacakken masraflar da her iki ülke tarafından karşılanacaktır. Yine anlaşma gereği Fransa yönetiminde veya Türkiye'de kalan ve 18 yaşını dolduranlar altı ay zarfında hangi tarafta yer alacaklarını seçeceklerdir (Sonyel, 1973,190). İki ay içinde ikametgâhlarını ülke dışına almaları gerekirken Türkiye'deki taşınmaz mallarına sahip olmaları devam

ederken taşınır mallarını götürebileceklerdir. Yanlarında mallarını götürenlerden her türlü vergi alınmayacak, kadınlar eşlerinin ve 18 yaşından küçük olan çocuklar ailelerinin tabii olduğu haklara sahip olacaklardır (Yavuz, 1994, 41-48).

Fransa topraklarında kalan hükümetlerin Türkiye'deki vatandaşlarının himayeleri Türkiye Hükümeti ve Türk memurları arasında açıkça memuriyetlikleri tasdik edilmiş Fransız siyasi temsilcileri ve konsolosları tarafından temin edilecektir (Türkmen, 1939). Mütekabilen Suriye ve Lübnan'da Türk tebaasının himayesi Fransa Hükümeti nezdinde alelusul memuriyetleri tasdik edilmiş olan Türk siyasi mümessilleri veya Paris'teki Türkiye Elçiliği vasıtasıyla usulü muktaziye dairesinde alınacak Fransa Hükümeti'nin ruhsatnamesini haiz olarak Suriye ve Lübnan'da bulunan baş şehbender, şehbender vekilleri veya memurini şehbenderiye tarafından temin edilecektir (Konuralp, 1996).

Anlaşmanın 6. maddesinde mukavelenin 2. Numaralı protokolü gereğince iki ülke arasında sınır korunacak ve her türlü kaçakçılık ve eşkıyalık önlenerek bu tür hadiselerle izin verilmeyecektir. 7. Maddesinde 3 numaralı protokolde yazılı şartlar içinde birinin arazisi üzerin bir başkasının tecavüzü önlenecektir. 8. Maddede her iki ülke arasında 26 Temmuz 1925 tarihli gümrük mukavelesinin en iyi şartlar dâhilinde uygulanması ve her iki ülke arasında gümrük işlerinin yürütülmesi için bir temsilci görevlendireceklerdir (Rafik,1994,37). Böylece her türlü kaçakçılık ve eşkıyalık önlenecektir. Sınırdan hem gümrük hem murakabe muamelâtı ifa edilmek üzere, muhtelit istasyonlar tesisi gümrük muamelâtının tanzimi ve sadeleştirilmesi sağlanacaktır. Meydanekbez Çobanbey ve diğer taraftan Çobanbey - Nusaybin hatları üzerinde transit suretiyle münakalâtın teshili için tatbik edilecek ve tedbirler alınacaktır. Her iki tarafın temsilcileri kanun ve nizamnamelerin yürütülmesi ve yeniden düzenlenerek işleyişin sağlanmasında yetkili olacaklardır (Sökmen, 1992).

Türkiye Reisi Cumhuri; Hariciye vekili ve İzmir mebusu Doktor Tevfik Rüştü Beyefendiyi, Fransa Reisi Cumhuri; Fransa Cumhuriyetinin Ankara büyükelçisi. Lejyon Dönör nişanının Komandor rütbesini hâmil Mösyö Louis Charles Pineton de Charmbreun görevlendirilmiştir. İtilafname 15 madde olarak hazırlanmıştır. Türkiye'deki Suriyeli emlakî ile Suriye'deki Türk emlakî hakkında Fransa Hükümeti ile imzalanan itilâfnamenin tasdikına dair kanun 1/472 numaralı kanun lâyihası ve Hariciye ve Dahiliye encümenleri mazbataları 09.01.1933 senesinde TBMM'e sunulmuştur. Bu kanun tasarısı TBMM'de 27 Ekim 1932 tarihinde kabul edilmiştir (TBMM, 1933, Cilt 12).

Türk vatandaşlarına ve Lozan Anlaşması'nın. 31. maddesinde istihdaf edilen Türk optanlarına ait gayrimenkuller üzerine Suriye ve Lübnan'da halen mevzu tahdidi tedbirlerin ve 30 Mayıs 1926 tarihli Ankara İtilâfnamesi ahkâmına tevfiikan seçme haklarını Osmanlı Devleti'nden ayrılmış ve Fransa Cumhuriyeti idaresi altına vazedilmiş memleketlerde meri tabiiyet lehine istimal etmiş olan eşhasa ve Osmanlı Devleti'nden ayrılan ve Fransa Cumhuriyeti idaresi altına vazolunan arazide 30 Ekim 1914 tarihinde yerleşmiş olup Lozan Anlaşması'nın 30. maddesi gereğince bu arazide meri tabiiyeti iktisap etmiş bulunan her asıldan Türk tebaasına ve Lozan Anlaşması'nın mevki meriyete girdiği tarihte en aşağı bir seneden beri Suriye ve Lübnan'da ikamet etmekte olup, kendileri yahut pederleri bu memleketlerde mütevellit bulunan ve Osmanlı Devleti'nden ayrılan ve Fransa Cumhuriyeti idaresi altına vazedilmiş olan arazide meri Lozan Anlaşması'nın 30. maddesi mucibince iktisap etmiş bulunan Türk tebaasının ve kezalik aynı muahedenin 32. ve 34. maddelerinde istihdaf edilen optanlara ait emlak üzerinde serbestçe tasarruf hakkını tahdit zımında halen Türkiye'de mevzu takyidatın refini teminen, Fransa Devleti ile her iki ülke arasında akit ve imza edilen ve iki komşu memleket arasında dostluk rabitalarını tarafeynin menafiine muvafık bir şekilde tanzim gayesini istihdaf eden bu itilâfname ile Cumhuriyet Hükümeti uzamış bir ihtilâfın izalesi ve muğlak bir vaziyetin halli suretiyle uluslararası anlaşma ve sulh vadisinde yeni bir adım daha atmış oluyor (Öcal,1953).

Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Hükümeti arasında Türkiye - Suriye sınırı üzerindeki demiryolların işletilmesi tarzına dair akdedilen mukavelenin tasdiki hakkında 1/529 numaralı kanun lâyihası ve Hariciye ve Nafia encümenleri mazbataları. Türkiye - Suriye hududu üzerindeki demiryollarının işletilmesi tarzına dair Türkiye ile Fransa arasında Ankara'da 27 Ekim 1932 tarihinde akit ve imza olunan mukavelename 02.04.1934 tarihinde tasvip ve kabul edilmiştir (TBMM, 1934, Cilt 21).

Kocaeli milletvekili Sırrı Bey söz alarak geçen sene Nafia bütçesi münakaşa edildiği esnada, Mersin hattının İran hududuna kadar isali ve İran dâhilinde yapılmakta olan şimendiferlerin istikameti ile bir irtibat peydası için, İran Hükümeti ile bir itilafa girişilmesini ve bu sayede kaybetmekte olunan transit menafiinin teminini ve Suriye Hükümeti ile Hükümet Suriye'nin kuzeyinden geçen hatların işletilmesi hakkında bir itilâfname akdetmiş olduklarını ifade eder.

Suriye’de Türklere ve Türkiye’de Suriyelilere ait emlak hakkındaki itilâfnamede yazılı müddetlerin 6 ay daha uzatılmasına dair 1/1098 numaralı kanun 08.04.1935 tarihinde kabul edilmiştir. Aynı kanun 15.04.1935 tarihinde altı ay daha uzatılmıştır. Buna göre kanun altı aylık sürelerde uzatılmaktadır (TBMM, 1935, İçtima F., 12; TBMM, 1935, İçtima F., 15).

Orada Fransızlar Hatay için ayrı bir idare teşkil etmek istemişlerdir ama geçen 20 sene zarfında bu olmamıştır çünkü onlar biliyorlardı ki, Hatay Türk’tür ve bir gün yine Türkün olacaktır. Onun için yapamamışlardır

A. TBMM’DE HATAY CUMHURİYETİ KURULMADAN ÖNCE TBMM’DE SURİYE VE HATAY İLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER (1937-1939)

a.7.04.1937 tarihinde 45. birleşimde Hükümetin Suriye’den Türkiye’ye giren eşkıyaya dair beyanati ve bu husustaki müzakerelerde Dahili Vekili Şükrü Kaya, Denizli milletvekili Mazhar Müfid Kansu, Kütahya milletvekili Naşid Uluğ, Manisa milletvekili Refik İnce, Çanakkale milletvekili Ziya Gevher Etili, Aydın milletvekili Mazhar Germe, İzmir milletvekili Halil Menteşe, Çoruh milletvekili İlyas Sami Muş, Urfa milletvekili Faud Gökbudak söz almışlardır.

Müzakerelerde Şükrü Kaya; Ankara İtilafnamesi, Sancak meselesi, Türkiye ile Suriye arasındaki sınır meseleleri, sınırda kaçakçılık ve eşkıyalık hadiselerine, Suriye tarafında görevlilerin sınırlara hakim olamadıkları ve oralarda asayiş hareketleri meydana geldiğine değinir. Hatay meselesinin Cemiyet’i Akvam’a intikali, oradaki görüşmeler, Suriye tarafında kasıtlı olarak Türk düşmanlığı yapıldığı ve bunun propagandasının yayıldığına, olayda ölüm ve yaralanma hadiselerinin meydana geldiğine ve bütün bunların arkasında Fransa’nın olduğuna değinir. Fransa Türkiye’ye dost gibi görünürken arka alanda buralarda bir Türk düşmanlığı yayarak birleşmenin önüne geçmeye çalışmaktadır.

Türkiye ile Suriye arasında 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara’da imzalanan Ankara İtilafnamesi ile Milli Mücadele’de güney sınırı muhaberelerine son verilirken Hatay Sancak’ı Fransa’nın mandaterliğinde ayrı bir statüde yer aldığını belirtmiştir. Türkiye ile Suriye arasındaki sınır tam olarak kontrol altına alınamadığı için münferit zamanlarda sınırdan kontrolsüz geçişler yer almıştır. Ankara İtilafnamesi sonrasında güneyde en önemli konulardan birisi sınır kontrolü olmuştur. Türkiye - Suriye sınırı 800 kilometrelik her türlü tabii hudut kolaylıklarından mahrum bir fasıladır. TBMM Hükümeti kurulduğu ilk günden itibaren Suriye ve mandater Hükümetle münasebetin temel noktası hudut üzerinde asayiş ve emniyetin tesisi olmuştur (Kaya, 1937,45. Birleşim).

Hatay meselesinin meydana çıkmasından itibaren sınırın öte tarafında kasti ve suni bir surette körüklenen Türk düşmanlığı propagandası bu salgın teşebbüslerinin kaynağı ve besleyicisidir. Türkiye davasını bütün ciddiyetiyle fakat uluslararası usullerin müsaade ve cevaz verdiği esaslar dâhilinde ortaya koymuştur. Cemiyeti Akvam Meclisi’nde varılan netice ile bu memleket teselli ve kanaatkâr olmuştur. Türkiye aleyhine gayrimeşru propaganda ve hâksiz salgınlarla Cemiyeti Akvam ’da elde ettiği neticeden vazgeçmeyecektir (Kaya, 1937,45. Birleşim).

Denizli milletvekili Mazhar Müfid Kansu; Türkiye ile Suriye sınırında meydana gelen asayiş hadiselerinde 2 vatandaş ölmüş, 700-800 vatandaş soyulmuş, uzun zamandır gazetelerde bu tür sınır hadiselerinin olabileceği yazılmış olduğunu söyler. Sınırın ötesinde silah dağıtıldığı, insan yığınağı yapıldığı ve bu tür hadiselerin arkasında kimlerin olduğunu sorular. Bu tür olayların arkasında Fransa oluğu ifade edilir. Fransa Türkiye’ye dost gibi görünürken aynı zamanda sınırda her türlü faaliyet içinde Suriye ile beraber yer almaktadır. Hem Türkiye sınırında hem de Hatay’da Türk kanını akıtacak zalimane hareketlere karşı duyarsız kalınmayacaktır. Hatay’da ne bir Türk’ün zulme uğramasına ve ne de bir Türk’ün kanının dökülmesine ve ne de sınırdaki ırkdaşların refah ve saadetlerine hâlel miras edilmesine ve kanlarının dökülmesine meydan vermemek için yapılacak şey kati ve köklü bir şekilde hareket etmek olduğunu belirtir(TBMM, 1937,45. Birleşim).

Manisa milletvekili Refik İnce konuşmasında Suriye sınırından çetelerin 100 km içeriye girebildiği ve bunun nasıl olduğu dile getirir. İnce, Osmanlı Devleti’nde II. Abdülhamit, Meşrutiyet dönemlerinde alınan tedbirler ile uygulanan siyasete değinerek yapılması gerekenlere yer verir. Bu hadisede sivil namı altında fakat resmi müesseselerin elemanı olan unsurlar vardır. İnce’ye göre bu unsurlar; ya Türkiye’nin kovduğu ya tutarak öldüreceği, yahut evvelce hıyanet etmiş olanların teşkil ettikleri bir alçaklar sürüsü veya tıpkı bu gün olduğu gibi, büyük bir ecnebi devletin siyasetinin aracı olan Suriyelilerdir (TBMM, 1937,45. Birleşim).

Çanakkale milletvekili Ziya Gevher Etili I. Dünya Savaşı, yenilgi, Milli Mücadele Fransızlarla yapılan mücadeleler, Türkün yenilince yenildiğini kabul ettiğini, yenince hakkını takip ettiğini, asla arkadan vurmadığını, yanlış yollara yönelmediğinden bahseder. Fransa’nın bu dönemde yanlış yollara yöneldiğini söyler. Ona göre Türk asla çetecilik yapmaz ve orada da çete harbi yapmayacaktır. Devleti, ananesi, milliyeti

böyle küçük oyunlara ve adi işlere girişmeğe müsait değildir. Çetecilik ancak arkadan vurmak politikasını takip eden gayri asil ruhların eseridir. Ve onları himaye eden müstemlekecilerin eseridir (TBMM, 1937,45. Birleşim).

Gevher'e göre Hatay meselesinde ne Arap ne de Suriye bu olayların kaynağıdır, tek kaynak Fransa'dır. Fransa Türk'ün ruhunun kabul edemeyeceği bir tarzda mücadele ediyor. Eğer Türkiye çete teşkilatı yaparak Suriye sınırlarına girecek olursa bir çavuşun değil, bir onbaşısının şehirleri ayağa kaldıracağını kimse inkâr edemez. Bir çavuşun kumandası altında gidecek olan her hangi bir kıta Suriye'de yer yer halkı ve şehirleri ele geçirme iktidarındadır. Türkler Suriye'yi çok iyi bilir. Suriye'de çok kan döküldü, , emek sarf edildi. Çok yol yüründü, insanlar tanındı, huyları öğrenildi, her karış toprağı öğrenildi. Türkiye'nin buraya atacağı kıvılcım sadece Suriye'de kalmaz orada Fransa'nın ana vatan toprakları karşısındaki ihtilale hazır sahillerine kadar sirayet eder.

Aydın milletvekili Dr. Mazhar Germen söz alarak Suriye sınır meselesine, öncelikle Suriye ile olan daha önceki sorunlara değinmiştir. Fransa ve Suriye idaresi, Hükümetleri görülüyor. I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'nin nihayetlerinde Suriye sınırı tespit edilirken Fransa'nın sınır meselesinde gösterdiği ısrara karşı, Türklerin kanına ve canına yıllardan beri her türlü ihaneti yapmağı kendileri için bir vazife ve sanat haline getirmiş olan Kürtler, Türkiye sınırı haricine çıkarıldıktan sonra, tam Türkiye sınırına yakın yerlere bunların iskân edilmiş olmaları Türkiye'ye karşı Fransa'nın takip edeceği siyasetin ileri hücum hatları ve istihkâmları olacağını görmekte Türkiye çok haklı olarak tereddüt etmiştir. Yıllarca devam eden ve her dakika ortaya çıkan hadiseler karşısında daima ülke görülür. 800 kilometrelik "gayritabii sınır" diye tavsif edilen bir yerde, 3 - 5 şakinin gizlice geçmesine mani olmak kolay değildir. Suriyelilerin, çok yakından bildikleri kahraman Türklerin insani idarelerle şimdiki idareyi karşılaştırarak anlamaları güç olmayacaktır. Nihayet yıllarca ve yıllarca çok yakından temasa gelindiği Suriye halkının bu badireler içerisinde hangi yolu, hangi izi takip edeceğini bilemeyeceğini ve bunların içerisinde bocalayıp kalacağını tahmin etmek te güç değildir.

Çorum milletvekili İlyas Sami Muş söz alarak değerlendirmelerde bulunur. Geniş sınırlarda yaşamış ve at oynatmış Türkler, Cumhuriyet idaresinin laik ellerde tarihi imrendiren sükûn ve huzur içinde medeni yüceliklere koşarken bu huzuru ihlal etmek tarihe karşı en büyük cinayet olacağını belirtir. Cumhuriyet esaslarından birisi de vatandaşın ne kadar küçük olsa da hayatına lakayıt kalmamaktır. Hatay'da, sınır boylarında Türk vatandaşına tecavüz edenler esmayı üzerine sıçratanlar olacaktır (TBMM, 1937,45. Birleşim).

Urfa milletvekili Fuad Gökbudak, "Osmanlı Devleti ve Türkiye'de Fransızca yabancı dil olarak öğretilmekte, Fransızların dili ve kültürü Anadolu çocuklarına verilmektedir. Ülke bu denli Fransa yanlısı siyaset izlerken Fransa'nın Türkiye aleyhine siyaseti bir tezat oluşturmaktadır. Fransızlarla mantık ve hukuk yolu ile uğraşyoruz. Matbuatımız mantıki mücadeleler yapıyor ve nihayet Cemiyeti Akvam'a gidiyoruz. Orada bu mesele hallediliyor. Ondan sonra el altından Fransız saptırma ve aldatmalarını görüyoruz" (TBMM, 1937,45. Birleşim).

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Suriye'de mandater devletin, hükümet merkezindeki esas politikayı Türkiye ile iyi münasebet politikasını kıymetsiz bırakacak bir zihniyette olduğunu henüz tahmin etmediklerini söyler. Ona göre Suriye halkının bilmesi lazım gelen hakikat şudur ki, Suriye birliğini bozan ve onu taksim eden ne Türklerdir ve ne de Türkiye'dir. Bu hakikat Hatay hususiyetini yalnızca düşürerek tahrif etmeye imkân olmayacak derecede aşikârdır.

b.14.06.1937 tarihinde 76. birleşimde Türkiye Suriye sınırının teminine dair anlaşma ve bunlarla beraber imza ve teati olunan itilafname, mektup ve protokollerin tasdiki hakkındaki kanun layihası ile ilgili İzmir milletvekili ve Hariciye Vekili Tefik Rüştü Aras, Manisa milletvekili Hikmet Bayur, Diyarbakır milletvekili Zeki Mesud Alsan, İzmir Milletvekili Benal Alman, Bursa milletvekili Dr. Sadi Konuk, Ordu milletvekili Bahattin Baha Pars, Afyonkarahisar milletvekili Türker, Antalya milletvekili Tayfur Sökmen, Antalya milletvekili Rasih Kaplan, Manisa milletvekili Refik İnce, Kocaeli milletvekili Edip Aslan söz almışlardır.

Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras; "Türkiye - Suriye sınırının teminine dair anlaşmanın ve bunlar ile beraber imza ve karşılıklı onayı olunan beyanname, mektup ve protokollerin tasdiki hakkında kanun müzakereleri sırasında Hariciye Vekili Tefik Rüştü Aras I. Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri'nin savaşı kazanması sonrasında İttifak Devletleri'nin topraklarının dağıtımı sonrasında oluşan sınırlar ve bu sınırların kabul edilmemesiyle başlatılan Milli Mücadele sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Atatürk'ün önderliğinde ilerlemektedir. Atatürk ve TBMM'nin karşılaştığı milli davaları içinde bir hal yoluna girmesi bu günlere kadar ortaya çıkan bir Sancak meselesi vardır. Cumhuriyet Hükümeti ilk günden

beri halli irada kalan milli işleri ülkenin ivedi meseleleri içerisinde bir sıraya koyarak imkân ve başarı şartlarını göz önünde tutarak behemehal birer birer hallini ve muslihane usullerin tercihini kendine vazife edinmiştir." (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Konuşmasında bu hesaplı ve ameli tasnifte sona kalan, fakat milli mahiyet ve ehemmiyeti itibariyle öbürlerinden asla derece farkı olmayan Sancak işinin son safhası olduğunu belirtir. Milletler Meclisi Konseyinin bu iş hakkında kabullenilen takdimleri ve sonuncu kararları günü gününe neşredildiğini söyler. Bu mühim işin idrak edilen anlaşma yoluyla bir hal neticesine vardırmasında Türkiye - Fransa'nın bir biriyle dost kalma azim ve niyeti ve müşterek dostların dostane gayreti ve Milletler Meclisi Konseyi'nin ve onun bu işte kıymetli raportörü İsveç Hariciye nazırı M. Sandler'in itina ve dirayeti, bilhassa Büyük Başvekilin Londra seyahati esnasında Paris'i ziyareti ile Fransa Devlet adamları ile karşılıklı iyi niyetler üzerindeki konuşmaları başlıca amil olduğunu ifade eder. Hatay'ın ehemmiyeti açık olan anayasasının hazırlanmasındaki Milletler Cemiyeti Eksperler komisyonunun kıymetli mesaisini ve bu komisyonda derin bir bilgi ve büyük bir gayretle çalışmış olan kıymetli Menemencioğlu'nun mühim hizmetini ve bu komisyona riyaset etmiş olan Belçikalı Profesör Burke'nin büyük kabiliyetinin yer aldığına önem verir. İngiltere'nin Hariciye nazırı M. Eden'in bu işte alakadarlar derecesinde gösterdiği faaliyet ve Sovyet Rusya'nın muktedir Hariciye Komiseri M. Litvinov'un ibraz ettiği alaka oldukça önemli olduğunu söyler. Bu milli davada Balkan ülkeleri ve İtalya Türkiye'yi her alanda desteklemiş ve yalnız bırakmadığına vurgu yapar.

Aras hitabında Türkiye'nin bu haklı davası Batı ve Doğu'nun basını kıymetli yardımlarından Türkiye'yi mahrum etmediğini söyler. Doğu'da İran'ın, Afgan'ın, Irak'ın, Mısır'ın belli başlı basın organları ve Batı'da hemen bütün Avrupa'nın yakın doğu işlerine de sütun ayırabilen gazetelerinin neşriyatını bu anlamda önemli olduğunu belirtir. Bütün amillerin üstünde büyük önderin, her işte olduğu gibi, aydınlatıcı büyük direktif ve irşadı ve lüzum oldukça direktiflerinin tatbikatında lütüfkâr müdahaleleri, katı, müessir olduğunu ifade eder. Ona göre Fransa ile Türkiye arasında öteden beri için için devam ederek son senede had bir surette meydana çıkan Sancak işi ihtilafı, Fransa - Türkiye dostluğunu daha çok kuvvetlendiren bir imtihan zemini olmuştur. Fransa ile Türkiye arasındaki anlaşma metinleri karşılıklı alınan taahhütlerin mana ve şümülünü yeterli açıklıkta ifade etmektedir.

Manisa Milletvekili Hikmet Bayur, söz alarak bu konuda yapılan işin büyük bir başarı, büyük bir siyasi zafer olduğunu söyler. Ona göre son senelerde anlaşmalar devamlı olarak Türklük lehine düzeltilmektedir. Montrö'de de Boğazlar işi böyle olmuştur, Hatay işi de böyledir. Binaenaleyh asırlardan beri alışılmış olunan bir keyfiyet değişmektedir. Evvelce muahedeler Osmanlı Devleti aleyhine ihlal edilirdi, son zamanlarda Türkiye lehine tashih edilmektedir (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Bayur, Hatay'da intihabatın toptan halk ve millet gözetilerek yapılmayacağını söyler. Orada halk ve millet cemaatlere ayrılmıştır. Bayur bunları Türk camiası, Alevi camiası, Arap camiası, Ermeni camiası, Rum Ortodoks camiası olarak altı tane farklılığın yazılı olduğunu belirtir. Bayur konuşmasında bu usulün müstemlekelerde halkı daima nifak ve tefrika halinde tutmak için tatbik edildiğine değinir. Bayur "Bu usulün tatbik edildiği yerde, milletin hep beraber yaşaması imkânı yoktur. Aradaki ufak tefek ihtilaflar derhal derin bir uçurum halini alır ve muhtelif camialar artık birbiriyle kaynaşamazlar ve onun içindir ki bu, müstemlekeci devletler nezdinde gayet muteber bir usuldür. Esasen bu usul iyi bir usul olsaydı, Fransa Hükümeti bunu kendi memleketinde tatbik ederdi. Katolikleri ve sair cemaatleri bu esas dâhilinde intihabata iştirak ettirirdi. Fransa'da da azlıklar vardır. Bask Breton, Bask Provansallar vardır ki, toplu olarak bir iki milyonu geçer, Fransa'yı bunlar mekteplerde öğrenirler, bilhassa kadınları, mektepten çıkınca da unutulurlar. Bunlar için böyle cemaat intihabı yoktur, Bask cemaati yoktur. Binaenaleyh bu iyi bir usul değildir ve bu durum ileriki senelerde Hatay'da mütemadi bir niza ve nifak husule getirecektir. Milli tefrikalar yapıldığı gibi, dini tefrikalar da yapılmıştır. Alevi deniliyor, bunun Türkü de, Arabı da, Kürdü de vardır.

Filhakika Cemiyeti Akvam misakı, tatbik edilemeyen, tatbiki güç olan kısımlarda tadil için bir açık kapı bırakmaktadır. En yakın bir zamanda bunun kötülükleri tebarüz eder etmez, bu yola müracaat ederek bu ciheti halletmeleri ve Hatay'da intihabatın bütün medeni memleketlerde olduğu gibi halk intihabı şekline sokulması, yani bu yola gidilmesi gerekmektedir." konuşmasına devam eder.

Bayur yasama kuvveti husule getirecek intihabat yapıldıktan sonra devlet reisini Meclisin seçeceğini, Hükümeti de devlet reisinin seçeceğini söyler. Hatay'ın yasama, icra bütün kuvvetini husule getirecek olan intihabat, Hatay'ın yabancılar elinde bulunduğu zamanda yapılacaktır. Bu durum büyük bir endişe uyandırmaktadır. Bu konuda ne kadar şiddet ve tazyikin yapıldığı zaten gazetelerde görülmektedir. Vaki anayasasının muhtelif maddelerinde intihap esnasında Cemiyeti Akvam'dan murakıpların bulunacağı yer almaktadır. Bunların içerisinde Türk ve Fransız yoktur. Fakat mahalli Türk cemaatinin mümessili

bulunacaktır. Fransız'ın yok denmesi yeterli bir mana ifade etmez çünkü askeri kuvveti kendi elindedir. Mütarekeden sonra, yani işgal zamanlarında Babıali ile ecnebi işgal kumandanı ve komiserleri arasında birçok muhaberat cereyan etmiştir. Babıali onların yaptığı işlerin mütareke hükümlerine aykırı olduğunu söyledikleri ve iddia ettikleri zaman onlar şöyle nota vermişlerdir: "Fransa ordusu nerede ise Fransa oradadır. Bu düstur, mütareke hükümlerinin üstünde bir kanundur" demişlerdir. İlk intihabada tazyikle, şöyle veya böyle hareketle orada Türklerin ekseriyette olmalarına rağmen azınlıkta olduğunu göstermek isteyebilirler. Belki değerlerinin koalisyonunu yani diğer milletleri Türklerin aleyhine de Mecliste toplayacaklardır. Cereyan da bunu göstermektedir. O hazırlanmıştır. Rum, Ermeni, Alevi, Arap ve diğerlerinin toplam heyeti Türk mebuslarından oldukça fazla mebus çıkarsa, cihanın genel düşüncesi karşısında büyük bir manevi mağlubiyete neden olunur. Musul meselesinde çaresiz kaldığı için Musul kaybedildi. Bu defa buranın elden çıkmaması için Hükümet elinden geleni yapması gerekmektedir.

Diyarbakır milletvekili Zeki Mesud Alsan, Türk milletinin büyük kurtarıcısı Atatürk bu içtima yılının açarken "Hatay davası mutlaka hallolacaktır" demiştir. O vakit kalpler ümitle, heyecanla, sevinçle dolduğunu söyler. O "Çünkü biliniyordu ki, bu davanın hal şekli, ancak hakka ve hakikate uygun ve ülkeyi yeni bir zafere ulaştıracak bir şekil olacaktır" der (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Alsan konuşmasına devam ederek müjdenin tahakkuk ettiğini söyler. Türk milletinin umduğu olmuştur. Hatay istiklali, uluslararası büyük realiteler arasında şerefli mevkiini almıştır. Artık sevinerek bayram yaparak kazanılan zaferi kardeş, Hatay istiklalini tesis ettiklerini ve Milletvekillerinin büyük müjde ile başlayan içtima yılını, şimdi onun tahakkukunu ifade eden ve bir zafer abidesi gibi yükselen Hatay istiklaline ait, vesikaların müzakere ye kabulü ile bitirdiklerini ifade eder. Aslan, o gün de, bu gün de, Atatürk Türkiye'sinin yüksek karakterlerini ortaya çıkaran büyük ve tarihi günler arasına girdiğini söyler.

Samsun Milletvekili Ruşeni Barkın, Hatay'ı, Atatürk Cumhuriyeti'nin unutmadığını kurtarmak istediğini ve azmini ispat ettiğini söyler. Barkın Misakı Milli'nin artık tamamlandığını ifade eder. O, "Her ahdini olduğu gibi tahakkuk ettireceğini bize ve bütün dünyaya ispat eyledi. Eğer Suriyeliler kendi evlerini araştırırlarsa, onların içinde yüzbinlerce Türk anası bulunduğunu ve hala Türkçe konuştuklarını pek güzel göreceklerdir. Artık Hatay'ı benimsemekle en tabii vazifemizi yerine getirmiş olunduğunu onlar da tasdik edeceklerdir" der (TBMM, 1937,76. Birleşim).

İzmir milletvekili Benal Arman, Bu gün Atatürk Türkiye'sinin, zaferden zafere koşan İsmet İnönü Hükümeti'nin sayısız zaferlerinden birini daha görmekle, kalplerinin sevinç ve iftiharla dolduğunu belirterek aylardan beri cihan halkın düşüncesini şiddetle alakadar eden Türk Hatay davası, nihayet oradaki kardeşlerimizin haklarını ve istiklallerini kazanmasıyla neticelendiğini söyler (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Bursa milletvekili Dr. Sadi Konuk, "Hatay işi milli arzumuzun, uluslararası yüksek varlığımızın çok tabii olan sonucuyla bizi sevindiren şekilde bitmiş oluyor. Hatay istiklali, şayet ırkdaşlarımızın arzularına tamamen uygun gelmezse Hataylı ırkdaşlarımıza bağırarak söylüyorum ki, bizi örnek alsınlar, bizim yaptığımız gibi, Atatürk yolunda birleşerek kendilerine en müsait olan zamanı beklesinler. Biz onların iyi hareketlerini daima müdafaa etmeğe hazırız" der (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Ordu milletvekili Muhittin Pars, Hatay işinin o gün bitmiş olmadığını söyler. Ona göre Hatay işi 29 Ekim'de halledilmiştir. Pars, Atatürk'ün kendilerine nutkunu söylerken Hatay'dan bahsettiğini. O günden beri hiç kimsenin bir an bu mesele üzerinde şüphe yaşamadığını belirtir. O yalnız bu geçen 6 - 7 ay bazı resmi muamelelerin ifası için geçmiş olduğunu, yoksa meselenin şu veya bu şekilde halledilmezse Atatürk söylediği sözü mutlaka yapacak olduğunu bildiklerini ve O'nun söylediğini millet bir cephe halinde, bir vücut halinde mutlaka ifa edecek olduğunu söyler. Pars bu sabah gazetelerde bir şey okumuşsunuz: Atatürk, Meclisin ve Büyük Başvekilin yazdığı telgrafa cevap verirken diyor ki: "Bu verdiğim şey bir şey değildir, ben bu millete icap ederse hayatımı da vereceğim." şeklinde Atatürk'ün duruma vakıf olduğunu ifade eder (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Afyonkarahisar milletvekili Berç Türker, Hatay meselesinde kazanılan zaferin Ulu Önder Atatürk'ün, dünya siyasetinde, her müşkül görünen işlerin, sulh çerçevesi içinde halledilmesi için emir buyurdıkları yüksek direktif sayesinde elde edilmiş olduğunu belirtmiştir (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Antalya milletvekili Tayfur Sökmen, kurtarıcı Atatürk'ün etrafındaki yıldızlar o büyük kurtarıcıdan aldıkları ilham ve kuvvetle Cenevre'de imza edilip yüksek tasvibinize iktiran edecek olan anlaşma ile Hatay ve Hataylı kardeşlerin bir devrin başlangıcında bulunduğunu ifade eder. Ayrıca saadetin Hataylıların kapılarını çalmakta olduğunu, devlet kuşu semayı hayatlarında kanat açtığını söyler (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Antalya milletvekili Rasih Kaplan, Hatay'ın, Türklerin oraya gelip oradan akınlarını sağa sola, doğuya batıya, güneye, kuzeye saldıkları günden beri Türk olduğuna vurgular. Hatay'ın Türklüğü üzerinde,

siyasi yazılmış yazılar bertaraf edilirse dünyada muhalefet edecek tek insanın olmayacağını ve Hatay'ın Türk olduğunu ifade eder (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Kaplan konuşmasına devamla "15 seneden beri Hatay'da devam eden haksızlığın yurdumuzda doğurduğu gayri tabiiyetlere, Dünya sulhunu bozmamak için ne kadar sabrettik, ne kadar üzüldük. Onun için Hatay'daki ırkdaşlarımızın sükûnunu bundan sonra da bozulmakta devam etmesine pek o kadar sabırlı olunamaz. Bu içtima senesinin başında Atatürk bu işin halledilme zamanının geldiğini, bu işin halledilmesinin zaruri olduğunu ifade ettiği gün hepiniz ayağa kalktınız ve ayakta bu işin halledildiğine kanaat ederek Atatürk'e şükranlarınızı arz ettiniz. O da üç gün evvel Atatürk Trabzon'da iken, Trabzon belediye reisinin söylediği bir sözdür: Ne mutlu Atatürk'ü olana" diyerek konuşmasına son vermiştir.

Gaziantep milletvekili Remzi Gürez, söz alma nedeninin Hatay ile maddi yakınlık ve komşuluk hisleri olduğunu söyler. Gürez konuşmasına "Hepiniz oraya yakınsınız. Kalpleriniz hep beraberdir. Hatay, istiklaline ahden kavuştu. Şimdi emniyetini ve tamamiyetini tekeffül eden anlaşmayı karşımızda görüyoruz. Onun emniyeti bizim emniyetimiz olduğuna göre, kendilerinden, ileride yapacakları büyük ve tarihi vazifelerini bilir bir Türk parçası sıfatıyla şunu bekliyoruz: uğraşmak bitmiş değildir, yapılacak şeyler yazılan şeylerdir. İdare, siyaset, seçim, birçok işler yürüyecek, orada hayat yürüyecek, orada Türk mevcudiyeti imtihan geçirecektir. Azim ve imanla tarihinden aldığı, büyüklerinden öğrendiği birlik ve heyecanla, tarihi vazifesini bu küçük Türk parçası yapacaktır." şeklinde devam etmiştir. (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Manisa milletvekili Refik İnce, üzerinde müzakeresinin yapıldığı anlaşmanın ihtiva ettiği meselelerin bu gün yeni bir şark siyasetinin temel taşı teşkil etmesi itibariyle çok ehemmiyetli olduğunu söyler. Bu anlaşma Fransa ile Türkiye arasında imzalanmakta ve Fransa'nın, Türkiye'ye karşı takip ettiği siyasette yeni bir istikamet aldığını göstermektedir. Evvelce devamlı dostluktan bahsettiği halde fiili eserlerinin Türkiye tarafından görülmediği Fransa'yı bu gün yeni Türkiye'nin karşısında, yeni bir istikamet tayin etmiş olarak görmek ve Türkiye'nin kuvvetli elini doğuda ve batıda tutmakla ne kadar faydalar elde edeceğini göstermesi cidden mucibi memnuniyet olduğuna değerir. İnce Hatay'ın çetin fikir mücadelesinden sonra istiklalini kazandığını söyler. Buradaki mukavelename, Fransa ile Türkiye'nin müşterek surette bu istiklali temin edeceğini gösteren bir siyasi vesikadır. Hatay davasının aziz neticelerinin iki kuvvetli devletin müzaheretleriyle uluslararası kuvvetli bir mahiyet iktisap etmesi, elbette memnuniyet verici bir mucize olduğuna değerir (TBMM, 1937,76. Birleşim).

İnce konuşmasının devamında "Şimdiye kadar Suriye sınırının Türkiye için doğurmakta olduğu ıztırlardan dolayı Fransa'ya tarafımızdan atfedilmiş olan yanlış kabuller, bu anlaşmaya imza atanlardan dolayı kalkmakta olduğu gibi, bundan sonra Suriye sınırı için duyulan ıstıraplarda bertaraf olacağından bu suretle yeni bir devreye girmiş olunduğunu görmek dahi elbette her iki taraf için memnuniyet verici bir durumdur. Yapılan sözleşmenin ehemmiyeti yalnız sınırın her iki taraf için emniyet sağlaması ile kalmıyor, yalnız Hatay'ın istiklalini temin eden bir yaptırım olmakla kalmıyor, aynı zamanda Fransa ve Türkiye'nin, Suriye ve Lübnan'ın tam istiklalini temin hususunda elbirliğiyle ve bunlara Cemiyeti Akvam'a girmeleri için beraber çalışacaklarını söylüyor. O halde Türkiye yalnız Hataylı kardeşlerimizin değil, Suriyeli kardeşlerimizin de hayat, istiklal ve istikballeri üzerinde manevi ve maddi zamanımızı göstermek meziyetini dahi taşımış oluyoruz." demektedir.

Harici vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras, Hikmet Bayur'un sormuş olduğu sorulara cevap verir. Aras, cevabi konuşmasında "Cemiyeti Akvam müessesesinin faydasına inanıyoruz ve her yeni ve iyi müessese gibi o da gelişmeye muhtaç olduğu kadar yeteneklidir de. Uluslararası yükümlülüklerde Türkiye'nin takip ettiği usul, yükümlülükler riayet etmeyi bildiği kadar yükümlülüklerine riayeti istemeyi bilmektir. Bu iki tarafın dostluk menfaatini anlayışı ve Suriye'nin Türkiye ile iyi komşuluk menfaatini er geç takdir etmeğe varışı ve Hataylıların hakkı ile layık oldukları istiklali benimsemekte ve aralarındaki birliğe gösterecekleri dirayetleri ve bütün bu saydığım esaslı amillerin yanında Cemiyeti Akvam'ın vazifesini yapmak hususunda ümit ettiğim faaliyeti de ayrı bir iyilik olmak üzere dir." Demektedir (TBMM, 1937,76. Birleşim).

Aras seçimlerle ilgili olarak ta; "İntihaba şeklinde cemaatlerin ayrılması hususuna gelince; bu işte zamanla olgunlaşma ile Hatay'ın Türk varlığının azami menfaatini koruyacak şekilleri düşünüldü ve kabul edildi. Nihayet Hatay Meclisi kendi kanununu ilk intihabın biteceği beş sene sonradan itibaren kendi istediği gibi tam istiklal dâhilinde kendine uygun şekilde yapmak, değiştirmek, tashih etmek salâhiyetini haizdir." demıştır.

Kocaeli milletvekili İbrahim Dıblan; "Anlaşma esnasında milliyet bahsinde bir de gördüm ki Alevi olarak bir millet gösteriliyor. Halbuki Alevilik hiçbir zaman milliyet ifade etmez ve edemez. Alevilik ancak bir mezheptir ve bütün Türkiye'de olduğu gibi Aleviler hiçbir zaman Türklükten ayrılmamışlardır ve

ayrılmazlar, çünkü halis Türk'türler. Türkiye'de olduğu gibi, Hatay'da, Türk Hatay'da bütün Alevi kardeşlerimizin hepsi Türk'tür ve Türk olarak yaşarlar ve o mefkure ile yaşıyorlar. Onun için kabul edilen esasta bu Alevilik kelimesiyle ifade edilmek istenen bu kardeşlerimiz Türk'türler. Hiçbir zaman kendilerini Türklükten ayrı gayrı görmemişlerdir ve göremezler." (TBMM, 1937,76. Birleşim) demiştir.

Sancağın mülki tamamıyetini tekeffüle, Türkiye Suriye sınırının teminine dair Türkiye ile Fransa arasında 29 Mayıs 1937 tarihinde Cenevre'de yapılan muahede ve anlaşma ile aynı mahal ve zamanda iki taraf arasında imza ve teati olunan müşterek beyanname, optanlar mektubu ve üç protokol tasdik edilmiştir.

Başvekil İsmet İnönü'nün Hükümetin dâhili ve harici siyaseti hakkında beyanatında Fransa siyasetini idare etmekten birinci derecede mesul olan zatlarla yakından Türkiye ve Fransa arasındaki esaslı emniyet ve büyük politika mevzularını açık bir surette görüştüğünü söyler. Fransa'nın mesul ricalinde ve Fransa Büyük Meclisinde ve Fransa'nın halkın düşüncesinde şahsiyet sahibi olan yüksek kıymeti haiz bütün ricalinde Türkiye'ye karşı dostluk beslemek ve Türkiye'ye karşı iyi münasebet beslemek hususunda ciddi bir arzu ve kanaat gördüğünü ve bundan bahtiyar olduğunu ifade eder (TBMM, 1937,76. Birleşim).

İnönü beyanatına devamla "Anlaşmaların hulus ile tatbik olunması her şeyden evvel imza edenlerin hüsnü niyetlerine bağlıdır. Bu halde bu Hatay üzerinde varılan anlaşmaların hulus ile tatbik olunması için ne kadar millet tasavvur olunabilirse bu anda o milletlerin hepsi ile irtibat halinde olunmaktadır. Bir takım mümkün olduğu kadar hafif tabir kullanmağa ve aramağa çalışacağım - vaziyetten haberdar olmayan ve nihayet vaziyeti bulandırmakta türlü türlü saike kapılmış olan siyasetçilerin Cemiyeti Akvam'da verilen karardan sonra sükunette olmadıklarını ve bu sükûneti bozmağa çalıştıklarını görülmüyor. Kabul olunan anlaşmaların tatbiki vazifesi bugün için Fransa'ya düşüyor. Bugün taahhüd edilen anlaşma ile Hatay'ın tamamıyetinin her vasıta ile mahfuziyeti Türkiye ve Fransa'ya düşüyor. Nihayet bu esaslar Cemiyeti Akvam'ın müzaheretini ve iştilal sahasıdır. Hatta eğer hukukçular tabiri caiz görürlerse mesuliyeti altındadır. Demek ki biz, alakadar olanların kuvvet ve hüsnüniyetleriyle bu muahedelerin tatbik olunacağından emin olunacaktır ve nihayet bütün vasıtalar çaresiz kalırsa ve hakikaten siyaset tahripçileri bütün bu uluslararası anlaşmaları hiçe sayacak kadar tecavüz fikirleri gösterirlerse, en nihayet Cemiyeti Akvam'a iltica etmekten de geri kalınmayacaktır. Bugün oradaki vaziyet, Cemiyeti Akvam'ın kabul ettiği, tespit ettiği esaslar dahilinde emniyetin hüsnü tatbiki, Cemiyeti Akvam'ı teşkil eden bu kadar milletin müşterek kefaleti ve taahhüdü altındadır." demektedir.

B. HATAY CUMHURİYETİ SONRASINDA TBMM'DE HATAY İLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER

a.29.06.1938 tarihinde 83.birleşimde Başvekil Celal Bayar'ın memleketin umumi işlerine dair beyanatı yer alır. Bayar Hatay'ın her şeyden evvel tekrarlayarak Türk olduğunu ve Hatay'ın ekseriyeti ve kültürü ile Türk olarak kalacağını söyler. Hatay, daha millî müdafaa ve millî mücadele esnasında ülkeyle yan yana, omuz omuza istiklâli için mücadele, din düşmanlarına karşı savaş etmiş mübarek bir vatan parçası olduğuna değinir. Eğer, millî mücadelede kahramanlık göstermiş her hangi bir şehirle Hatay'ın yaptığı mücadele mukayese edilirse, en hafif manası ile yani hiç olmazsa o kahraman şehirde müsavi olacak derecede istiklâli uğrunda fedakârlık etmiş olduğunu ifade eder. Böyle bir halkın bırakılmayacağına dikkat çeker. Bayar o gün vaziyetin aldığı seyri şu şekilde ifade eder: "Cemiyeti Akvam'ın oraya seçime nezaret için gönderdiği heyet çekilmiştir. Bu heyet hakkında Cemiyeti Akvam'a müracaat etmiştik. Seçim, daha sağlıklı ve emniyetli şartlar içinde yapılmak için tehir edilmiştir. Hatay için mevcut garanti anlaşmasında göz önünde bulundurulmuş askerî teşriki mesaiye dair görüşmeler devam etmektedir. Hatay davamızın mesut bir tarzda halledilmesi ve Fransızlarla çok çetin bir imtihan geçirmekte olan dostluğumuzun mahfuz kalması için ki bunu her taraf da istemektedir, askerî görüşmenin ilk olarak itilâf ile neticelenmesini zarurî addetmekteyiz. Ondan sonra feshedilen anlaşmanın yerine yenilerinin konması ve Hatay'da diğer işlemlerin tamamlanması ve güney sınırımızda iyi komşuluğun devam ettirilmesi devam edecektir. Daha mülayim, daha samimî diyeceğim, hava esmeğe başlamıştır ve bu hava öyle esmekte devam ederse orada, beklediğimiz dostluk esasları dahilinde, bir neticeye varmak mümkün görünmektedir." (TBMM, 1938,83. Birleşim).

b.01.11.1938 tarihinde 1. birleşimde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün TBMM'ni açış konuşmasında Hatay meselesinin son sene zarfında geçirmiş olduğu safhaların bilindiğini söyler. Bu millî davayı bir Türk - Fransız dostane anlaşması ile halletmek yolundaki mesainin muvaffakiyete erdiğine değinir. Türk ve Fransız askerlerinin geçici ve ortak işgali bu anlaşmanın bariz ortaya çıkışına vesile olduğuna dikkat çeker. Bu sayede sükûnetin yerleştiğini ve seçimin tamamlandığını ifade eder. Nihayet Hatay'ın Millet Meclisi'ne ve istiklâline kavuştuğunu, müstakil Hatay Devleti'nin artık inzibat kuvvetlerini tanzim eylemek ve memleketin dâhilî emniyetini de kendi vasıtaları ile temin etmekle meşgul olduğunu, bunun da yakında başarılacağını ümit ettiklerini söyler. Ona göre Filhakika Hatay işindeki Türk - Fransız anlaşması iki devlet arasındaki münasebetleri çok dostane bir duruma getirmiştir. Hatay işinde istihsal edilen neticelerin istikrarı

Türk - Fransız dostluğunun da inkişaf ve tebellürüne bir esas teşkil edeceği kanaatinde olduğunu beyan eder (TBMM,1938,1. Birleşim).

c.07.11.1938 tarihinde 2. birleşimde TBMM'nin yüksek duygularına karşı Atatürk'ün hislenme ve teşekkürlerini kavrayan "Büyük Millet Meclisi'nin yeni yıl çalışmasına başlarken hakkımda gösterilen bildirdiğiniz yüksek duygulardan çok duygulandım. Büyük Kamutaya teşekkür ve derin saygularımı arz ederim." cevabi telgrafı okunmuştur (TBMM,7.11.1938,2. Birleşim).

Hatay Meclisi'nin Hataylıların adına Hatay Meclisi Başkanı Abdülğani Bey'in Türkiye'ye olan ebedî bağlılıklarının TBMM'ne iblâğına dair telgrafı "Hatay Millet Meclisi memleketin mukadderatını eline almakla Hataylı yurttaşların minel-kadim besledikleri ve göstermekten hiç bir vakit çekinmedikleri yüksek siyasi ideallerinin tahakkukuna ilk adımlarını atmış bulunuyorlar. Türk Millet ve Devletini ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Hatay hakkında gösterdiği candan alâka ve yüksek fedakârlıkları minnet ve şükranla yad eder ve Türkiye'ye olan ebedî bağlılıklarını Türk milletine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne iblâğına lütfen tavassut buyurmanızı ve hissiyatı halisanemizin kabul buyrulmasını istirham eder." şeklindedir.

16.11.1938 tarihinde 5. birleşimde Elazığ milletvekili Fazıl Ahmed Aykaç Hatay'ın bağımsızlığı ile bir konuşma yapmıştır (TBMM, 1938,5. Birleşim).

e.07.12.1938 tarihinde 9. birleşimde Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında 4 Temmuz 1938 tarihinde Ankara'da imza edilen dostluk muahedesi ile müşterek beyanname ve optanlara mütedair protokolün tasdiki hakkında Hariciye vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 24 .07. 1938 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası sunulur (TBMM, 1938,9. Birleşim).

Başvekil Celal Bayar, gerekçeli mazbatasını mevcut yeni şartlara daha uygun bir anlaşma imzalanmak üzere 3 Şubat 1930 tarihli Türkiye ile Fransa arasında Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Anlaşması'nın 29 Aralık 1937 tarihinde Türk Hükümeti tarafından feshedildiğini söyler. Daha sonra Hükümet ile Fransa Hükümeti arasında cereyan eden görüşme iyi olarak neticelenerek içinde bulunulan yeni şartlara ve Fransa ile Türkiye arasındaki münasebatın düzenlenmesine daha elverişli olan ilişik anlaşma ortak beyanname ve optanlara ilişkin protokol 4 Temmuz 1938 tarihinde Hükümet namına hareket eden Hariciye vekili Dr. Tefik Rüştü Aras'la Fransa Hükümeti namına hareket eden Fransa'nın Ankara Büyükelçisi H. Ponsot tarafından imza edilmiştir. Müşterek beyanname ile de Türkiye ve Fransa arasında, bilhassa İskenderun Sancak'ına ve Türkiye - Suriye, Lübnan münasebatına ilişkin hususlar hakkında hâsıl olan mutabakat ve görüş birlikleri tespit edilmiştir. Bunların içinde en mühimi Sancak'a ilişkin 29 Mayıs 1937 tarihli Milletler Cemiyeti Konseyi kararlarının Sancak'ta Türk elemanının üstünlüğünü tanıyan 1921 Ankara İtilâfnamesi kapsamında uygulanmasına devam edileceğini içeren birinci madde kapsamı ile -Türkiye ile Suriye ve Lübnan dostluk ve iyi komşuluk münasebatının idame ettirilmesine ve bu memleketlerde Türkiye tebaası aleyhine mevcut menfi kapitülasyonun lâğvına dair olan hükümler yer alır. TBMM'ne Hükümet'in Kanun Teklifi. Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında 4 Temmuz 1938 tarihinde Ankara'da imza edilen Dostluk muahedesi ile müşterek beyanname ve optanlara mütedair protokolün tasdikine dair kanundur. Müşterek beyanname Türkiye ve Fransa Hükümetleri, Türkiye ile Fransa arasında mevcut 3 Şubat 1930 tarihli Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Muahedesi'nin yerine kaim olmak üzere bugün imza olunan Dostluk Muahedesi'ni nazarı itibare alarak, İşbu beyanname ile mutabakatlarını müşahede etmişlerdir denilmektedir (TBMM, 1938,9. Birleşim).

Optanların ilişkin olduğu protokol Lozan Anlaşması'nın 31. Maddesi'nin tatbiki dolayısıyla Türkiye lehine seçme hakkı istimal etmiş olan kimseler ile 30 Mayıs 1926 tarihli Ankara Mukavelenamesi'nin 3. Maddesi ahkâmına tevfikan Suriye ve Lübnan lehine seçme hakkını istimal eden kimselerden bir taraftan Türkiye'ye, diğer taraftan Suriye ve Lübnan'a ikametgâhlarını henüz nakletmemiş olanlar aşağıda sözü geçen şartlar dairesinde seçme hakkını istimalinin temin ettiği menafi kati surette kaybedecekler ve resen bir taraftan Suriye ve Lübnan tabiiyetini, diğer taraftan Türkiye tabiiyetini iktisap edeceklerdir şeklindedir (TBMM,71938,9. Birleşim).

C.HATAY'IN ANAVATANA KATILMASINDAN SONRA TBMM'DE HATAY İLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER

a.27.01.1939 tarihinde 28. birleşimde Hatay mebuslarının Türk şimendiferlerinde bedava seyahat etmelerine dair bir kanun layihası verilmiştir (TBMM, 1939,28. Birleşim).

b. 09.06.1939 tarihinde 24. birleşimde Türkiye'den Hatay'a ve Hatay'dan anavatana sevk olunacak malların tâbi olacakları muamele ve bu iki bölge arasındaki münakalâtın tanzimi hakkında kanun lâyihası ve Bütçe, Gümrük ve inhisarlar, iktisat ve Maliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit encümen mazbatasını yer alır (TBMM, 1939,24. Birleşim).

c.23.06.1939 tarihinde 30. birleşimde Başvekil Dr. Refik Saydam'ın, Türkiye -Fransa müşterek beyannamesi münasebetiyle beyanatı ile ilgili birleşimde Refik Saydam, Elazığ milletvekili Fazıl Ahmed Aykaç, İstanbul milletvekili Ali Rana Tarhan, Sinop milletvekili Cevdet Kerim İncedayı, Konya milletvekili Ali Muzaffer Göker, Çoruh milletvekili Mazhar Müfid Kansu, Manisa milletvekili Refik İnce, Kayseri milletvekili Faik Baysal Ankara milletvekili Mümtaz Ökmen, Gümüşhane milletvekili Hasan Fehmi Ataç, Isparta milletvekili Mükerrer Ünsal söz almışlardır.

Başvekil Refik Saydam beyannamesinde; "Geçen Mayıs ayının 12'sinde, Türkiye ile İngiltere arasında muhtemel taarruzlara karşı teşriki mesaiyi istihdaf eden müşterek beyannameyi bu kürsüden okuyarak yüksek tasvibinize arz etmiş olduğum zaman, Türkiye ile Fransa arasında da aynı esasta anlaşmaların yapılmasını müzakere olduğunu söylemiştim. Bugün huzurunuzda, Türkiye ile Fransa arasında müzakeresi itmam edilen beyanname metnini getiriyor ve sulh davasına yeni ve kuvvetli bir düğüm ilâve eden bu teşriki mesai senedini Millet Vekillerinin yüksek tasvibine arz ediyorum. Türkiye - Fransa beyannamesi, İngiltere Hükümeti ile kararlaştırmış ve tatbik mevkiine koymuş olduğumuz beyanname metninin harfi harfine aynıdır." (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Saydam beyanatına "Menfaattarımızın, hislerimizle müteradif olarak birçok noktalarda birleştiği Fransızlarla, artık en kuvvetli bağlar bizi birbirimize bağlamış oluyor. Akdeniz'in iki ucunda aynı sulh gayesinin samimî hadimleri olan Türkiye ve Fransa, uzun bir kara sınırının bize bağladığı arazideki vaziyet itibariyle de birbirine yakın, birbirinin kuvvetinden kuvvetlenen iki millet gibi yan yana büyük davada yer almaktadırlar. Türkiye'nin Fransa ile birleşmesi, dünya sulhunun yararınadır ve her türlü kötü menfaatten âri olarak bu sulhun muhafazasına yardım edecektir." şeklinde devam etmiştir.

Paris'te Fransa Hariciye Nazırı ile Türkiye Büyükelçisi tarafından imza edilecek olan beyanname:

1.Türkiye ve Fransa Hükümetleri, birbirleri ile sıkı bir istişarede bulunmuşlardır. Aralarında cereyan eden ve halen devam etmekte bulunan müzakereler, görüşlerindeki mutat birliği tebarüz ettirmişlerdir.

2.İki devletin, kendi millî emniyetleri yararına olarak karşılıklı taahhütleri tazammun edecek uzun müddetli nihaî bir anlaşma akdetmeleri takarrür etmiştir.

3. Bu nihaî anlaşmanın akdine intizaren, Türkiye Hükümeti ve Fransa Hükümeti, vuku bulacak bir tecavüz hareketinin Akdeniz'in muntıkasında bir harbe saik olması halinde yekdiğeriyle bilfiil işbirliği yapmağa ve yedi iktidarlarında bulunan bütün yardım ve müzaheretleri birbirlerine göstermeğe hazır bulduklarını beyan ederler.

4. Gerek beyanat ve gerek derpiş edilen anlaşma, hiç bir memleket aleyhine müteveccih değildir. Ancak, lüzumu tahakkuk ettiği takdirde Türkiye'ye ve Fransa'ya karşılıklı bir yardım ve müzaheret teminine matuftur.

5. Nihaî anlaşmanın ikmalinden evvel, karşılıklı taahhütlerin mevkiî file geçmesini icap ettirecek şartların daha sarîh bir surette tayini de dâhil olmak üzere, bazı meselelerin daha derin bir tetkike ihtiyaç gösterdiği her iki Hükümetçe kabul edilmektedir. Bu tetkik, halen devam etmektedir.

6.İki hükümet Balkanlarda emniyetin teessüsünü temin etmek lüzumunu dahi tasdik ederler ve bu gayeyi en seri bir surette istihsal için müşavere halindedirler.

7.Şurası mukarrerdir ki, yukarıda zikredilmiş olan hükümler iki hükümetten her hangi birinin, sulhun takviyesindeki umumî menfaat iktizasından olarak diğer hükümetlerle anlaşmalar akdetmesine mâni değildir.

İki memleket arasındaki görüş birliği ve tartışılan siyasî vaziyetin aynı şekilde muhakemesi neticesinde, müşterek taahhütlere girilmek kararı verilmiş olduğunu ifade etmekle, Türkiye ve Fransa son zamanların hâdisatında sulhu tehlikeye düşüren ve kendi emniyetlerine müteveccih inkişaf gösteren manzaraları aynı sulhseverlik ülküsü ve aynı korunma vazifesiyle hüküm yürüttüklerini göstermektedirler. Beyannamenin hedef etiği hususlarda geçici bir teşriki mesaiyi değil, hakikî hedefin uzun vadeli bir birleşimde mündemiç olduğunu kabul ve tespit eden ve kati anlaşmayı yakın bir gelecekte akit kararını gösteren bir hüküm ifade ediyor. Bu münasebetle arz etmek isterim ki, Türkiye ile İngiltere arasında olduğu gibi, Türkiye ile Fransa arasında da kati ve nihaî anlaşmanın hazırlıkları süratle inkişaf etmekte ve bu vesikaların tanzim ve ikmal beklenen olgunluğa gelmiş bulunmaktadır.

Manisa milletvekili Refik İnce, "Tarihin yeni bir seyri karşındayız. Çok eskilere gitmekten sarfı nazar ederek, daha pek yakın denebilecek bir zamanda kendileriyle karşı karşıya harp ettiğimiz iki büyük milletle bu gün harp değil, sulh mukavelesi yapmış bulunuyoruz. Devlet talilerini insan talileriyle, münasebetlerini tahlil edersek onların da münasebetlerinde dostluk ve bazen buna muhalif vaziyetler olduğu görüldüğü gibi devletlerin vaziyete göre karar almak zamanının tayin eden ricalinin o nispette talih bakımından mevki kazandıkları ve millet nazarında tebcile ve takdire ve aksi hareketlerin dahi muahezeye

maruz kaldıklarını görmek ve söylemek dahi kabildir. Türk'le ittifak edenler Türkün şiarından ve şuurundan tamamen istifade edeceklerini ve ittifak denilen söz vadinin bütün tecelliyatının yerli yerinde tutulacağını iyi bilsinler ve aynı zamanda dostluğa dostlukla mukavele ihtiyacında bulunan bir milletin, Türk milletinin, yapılan işlerden bir istirahati vicdaniye taşıdığını ve çünkü kendi ideallerini tahakkuk ettirmek için, o ideallerinin tahakkukuna memur ettiği Millî şeflerinin kabul ettiği davalara kendilerini candan bağladığını ve bunu büyük bir vazife telâkki ettiğini bilsinler." diyerek görüşlerini belirtmektedir (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Elazığ milletvekili Fazıl Ahmed Aykaç söz alarak; "Bu gün bize verilen kıymetli haber; yalnız Fransız dostlarımızla bizim değil, bütün cihan sulhunun, bütün medeniyet âleminin çoktan beri sabırsızlıkla beklediği bir müjde idi. Ondan dolayı memnuniyetimiz münhasıran şahsî ve millî sahada kalmıyor. En kuvvetli temellerinden birini koruduğumuz dünya sükûnunun, insanlık asayişinin mimarlarından biri sıfatıyla de beşeriyet namına bu hayırlı muvaffakiyetten mesuduz ve müftehiriz. Fransa ile Türkiye uzun zamanlardan beri yalnız bir toprak komşuluğu ve menfaat ortaklığı içinde yaşamakla iktifa etmemiştir. Cumhuriyet de zafer istiyor. Fakat bunu sulh için ve kendisi için istiyor. Sezarlar, Napolyonlar hesabına değil. Türk - Fransız dostluğu cihana ilân olunurken medeniyet namına pek mühim bir tarihî hadise husule gelmiştir. Fransa ile beraber müşterek ve çift bir zafer kazanmış oluruz." demektedir (TBMM, 1939,30. Birleşim).

İstanbul milletvekili Ali Rana Tarhan çok kıymetli Başvekilin beyanlarıyla Meclis Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti'nin sulhperver fakat müteyakkız ve müdebbir siyasetinin yeni bir eserini bildirdiğini ifade eder. Fransa'nın da iltihabıyla sulh cephesini takviye eden bu eseri Grubumuz tamamıyla tasvip eder ve Hükümeti bu isabetli hareketinden dolayı tebrik etmeği çok şerefli bir vazife bilir demektedir (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Sinop milletvekili Cevdet Kerim İncedayı "Biraz sonra kullanacağımız reyle beşeriyetin halas ve saadeti adına tarihe mal edeceğimiz bu vesikanın şümül ve delaleti hakkında uzun bir izah yapacak değilim. Çünkü bu karara varmak için aylardan beri milletimiz adına ve insanlık adına gerek Parti Grup içtimalarında ve gerekse Meclis müzakerelerinde her şeyi teşrih, tahlil ve münakaşa ederek vukuf ve isabetle buraya varmış bulunuyoruz. Bundan başka biri İngilizlerle yapılan antant olmak üzere bu gün ikinci defa olarak Sayın Başvekil Dr. Refik Saydam gayet veciz, sarîh, yalnız bu antantla alâkalı milletlere değil bütün beşeriyete vaziyeti izah eden mühim bir beyanat yapmış bulunuyorlar." demektedir (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Konya milletvekili Ali Muzaffer Göker Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulalı az bir zaman olduğunu fakat dünya siyasetinde tutmuş olduğu mevki birinci derecede bir mevki olduğunu söyler. Bu mevkiinin, Türk tarihinin hazırlamış olduğu pek hakir bir mevki ama gene dünya menfaatine uygun olan bir mevki olduğuna değinir. Türkiye Cumhuriyetinin siyaseti, ilk günlerden beri, daima sulha müteveccih olduğunu, bu sulh siyasetinin hiç bir zaman inhisarcı olmadığını söyler. Türkiye Cumhuriyeti hakkına hürmet eden her millete dostluğunu açık tuttuğunu, başkalarının hakkına hürmeti kendisi için vazife bildiğini, onlarla dost olduğunu ifade eder. Balkan birliği ve Sadabad Paktı bu siyasetin bir ifadesidir. Dünyanın vaziyetinin herkes tarafından bilindiği gibi son zamanlarda değiştiğini söyler. Sulhun bozulması ihtimali baş göstermiştir ve bu tehlike Türk menfaattarının doğrudan doğruya alakadar bulunduğu sahalara yaklaşmak istidadını ortaya çıkarmıştır. İngiltere ve Fransa ile imzalanan beyannameler Türkiye'nin sulh politikasının bir icabı olduğuna vurgu yapar. Hükümetin hazırlayıp TBMM'ne getirmiş olduğu İtilâfname başından bu güne kadar Cumhuriyet Hükümetinin Ebedî Şef Atatürk'ün, Millî Şef İsmet İnönü'nün yüksek direktiflerine tevfikan ve büyük meclisin tasvibiyle, takip etmiş olduğu sulh siyasetinin bütün ananelerine muvafık bir şekildedir (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Mazhar Müfid Kansu İngiliz ve Fransızlarla akdedilen mukavelenin maksadının sulhu temin olduğuna, bu sulha yan bakanların, bunu anlamamak isteyenlerin, bunu bozmağa cüret edenlerin halinin vay olacağını söyler (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Manisa milletvekili Refik İnce; "Bu kanunun 8. maddesi mucibince esaslı bir hüküm kabul ettik. Bir derecede senelerce bulunup da mafevkinde münhal bir vazife bulunmamasından dolayı terfi edememişse bir derece yukarı maaşı alır, dedik. Kanun neşri tarihinden itibaren meri olacağına göre, bundan sonraki memurlar için böyle cereyan edecektir. Biz bu kanunun içerisinde bu güne kadar terfi edememiş ve binaenaleyh olduğu yerde bu suretle 3 - 4 derecelik hakkı almamış olanlar için bir telafi çaresi koyduk mu? Yani bugün bir memur vardır, 15. derecededir. Onun 14'de geçmesi lâzımdır. Fakat şimdiye kadar 10 - 12 seneden beri beklemiş. Faraza 1928 senesinden beri terfi hakkı olduğu halde kadroda yer bulunmadığından dolayı istifade edememiştir. Bunların hakkını muhafaza için bir hüküm kondu mu? Böyle bir şey koymağa adalet namına ihtiyaç görmüyorlar mı?" şeklinde görüşlerini ifade eder (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Bütçe Reisi Vekili Kayseri milletvekili Faik Baysal; “bu mevzu gerek heyeti umumiyesi hakkında maruzatta bulunduğumuz sırada, gerek 8. Maddenin müzakeresi sırasında konuşuldu. Hatta Damar arkadaşımız bunun portesini dahi sormuştu. Bunun paritesini tayine imkân bulamadık. Şimdi de böyle derecelerde münhal yer bulunmamasından dolayı terfi edemeyenlerden yüksek dereceye çıkamayanların miktarını ve bunların portesini tespit etmeğe imkân bulunmadı.” demektedir (TBMM, 1939,30. Birleşim).

Manisa milletvekili Refik İnce bir işin portesini, şumulünü, sahasını hesap edememiş olmak o işten doğan bir hakkın verilmemesi için bir sebep teşkil etmeyeceğini, zorluk hakkını düşürmeye sebep olmayacağını ifade eder. 1928 senesinden beri maaş almakta olan bir lise mezunu veya yüksek mektep mezunu memurun 11 seneden beri bekliyor, barem mucibince bunların alması lâzım gelen miktar kaç derecedir ne almasının gerektiğini dile getirir. Örneğin 1928 senesinde üç derece olsa bunun bu gün için aldığı maaş her halde 10 - 15 lira fazla olacaktı. 1928’de maaş alan bir memura, şimdi 15 senede bir terfi imkânı vermek ve daha dört sene de bu terfi bekle demek çok haksızlık olacağını söyler (TBMM, 1939,30. Birleşim).

d.30.06.1939 tarihinde 33. birleşimde Türkiye - Fransa arasında imzalanan Türkiye ile Suriye arasındaki arazi mesailinin kati Surette hallini üzerine alan Anlaşma ve ilave edilenlerin tasdikine dair kanun lâyihası ve Muvakkat encümen mazbatası ile ilgili Hariciye Vekili Rüştü Saraçoğlu, Kocaeli milletvekili İbrahim Dıblan, Bursa milletvekili Muhittin Baha pars, İstanbul milletvekili Ali Rana Tarhan Yozgat milletvekili Sırrı İçöz, Antalya milletvekili Rasih Kaplan söz almışlardır (TBMM, 1939,33. Birleşim).

İzmir milletvekili Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu Hatay’ı Türkiye’ye iade eden ve bu kanunla huzura çıkan 7 adet vesika olduğunu söyler. Bunlardan birincisi anlaşmadır. İkincisi zabıtnamedir. Üçüncüsü protokoldür. Dördüncü ve beşincisi iki lahikadır, altıncı ve yedincisi cevabileriyle beraber iki mektuptur. Hatay anlaşmasının bu yedi vesikası eğer yakından tetkik edilecek olursa görülür ki Hatay’ı Türkiye’ye iade keyfiyeti, Türkiye ile Suriye arasındaki sınırları tashih etmek yolu ile olmuştur. Türkiye ile Suriye arasındaki sınırlar bundan sonra Suriye ile Hatay arasındaki sınırlar olmuştur. Sınır yolu ile Hatay’ı Türkiye’ye almak ciheti bizzat bizim tercih ettiğimiz bir cihet olmuştur. Çünkü 1921 anlaşması Fransızlarla yapılmıştır. Bu anlaşma da Fransızlarla yapılmaktadır ve böylece hukuken Fransızlarla yapılmış olan anlaşmaları tashih etmekten ibaret bir hukukî vaziyet hâsıl oluyor ki, böylece Hatay hukuken ara yerde geçmiş Cemiyeti Akvam müdahaleleri ve diğerleri tamamen bertaraf edilmiş olduğunu söyler. Hatay için yapılmış olan anlaşmaların ikinci hükmü Hatay’ın sınırının tespiti olmuştur. Daha Cemiyeti Akvam’da mesele mevzubahis olduğu zaman eski İskenderun Sancağı’nın sınırları esas olarak alınmış ve böylece Hatay devletinin sınırları harita üzerinde ve yazı ile tespit edilmiştir. Bilâhare iki tarafın askerî heyetleri marifetiyle bir buçuk sene kadar süren sıkı bir mesai neticesinde bu sınır kâğıtlar üzerinden alınarak topraklar üzerine nakledilmiş olduğunu ifade eder (TBMM, 1939,33. Birleşim).

Saraçoğlu konuşmasına devam ederek bugün toprak üzerine nakledilmiş olan sınırın yalnız üç noktasında ufak tadilat yapıldıktan sonradır ki bu sınır Türkiye ile Suriye’nin yeni sınırını teşkil edeceğini söyler. Hatay Devleti’nin sınırları üzerinde yapılmış olan tadilat güney sınırında denize yakın yerde Hatay Devleti’nin sınırı içinde bulunan üç Ermeni köyünü, tarlaları ve topraklarıyla beraber Suriye’ye bırakır. Bilmukabele Doğuda Köminid köyü denilen bir köy vardır. Bu köy sınırın tespiti esnasında hakikaten akıllara sığmayacak kadar fedakârlık göstermiş, bütün köy halkı, gündüzleri ekisperlerin, askerlerin koymuş olduğu sınır taşlarını ve işaretlerini gece kaldırarak kendi köylerini Hatay’a ilhak edecek bir surette mütemediyen tadilat yapmışlardır. İşte sınırın tespiti ve kâğıt üstünden toprağa nakilleri sırasında, Türklüğe, Türkiye’ye ve Hatay’a rabitasını filen ispat etmiş olan bu köyü tamamen Türkiye topraklarına bırakacak bir şekilde tashih edilmiştir. Diğer bir tashih Hatay dâhilinde uzun mesafeler üstünde güzel bir yol vardır ki bu yol sınırın tespiti esnasında kısmen Suriye topraklarında kalmış bulunmaktadır. Fransızlar bu yolun tamamen Türkiye’ye ve Türk toprakları dâhilinde kalıcı bir surette sınırın tashihine muvafakat etmişlerdir. Diğer bir hüküm, Türk olmak istemeyen gayri Türk anasırdan kim varsa altı ay içinde mahallî hükümete müracaat ederek bu arzusunu, bir seçme hakkını istimal edecektir. Böyle seçme hakkını istimal edenler de nihayet 18 ay içinde Hatay topraklarını terk etmeğe mecbur olacaklarını dile getirir.

Saraçoğlu konuşmasına devamla 18 ay sonradır ki bunlar artık 6 aydan itibaren hiç bir kimse o hakkı istimal edemeyeceğini ve 18 aydan sonra da hiç kimse Hatay’ı terk edemeyeceğini söyler. Fakat Hatay halkının Türkiye’ye göstermiş olduğu alâka odur ki, adeta ırk ve cins farkı olmaksızın bu seçme hakkının hiç kimse tarafından istimal edilemeyeceğine ve Hatay’ı terk etmeyeceğine kani olduğunu belirtir. Eğer terk edecekler olursa onlar zaten vatan sinesinde bulunmağa lâyık olmayan kimselerdir ki bu suretle ülke de bir safra atmış olacağına değinir. Bunu takip eden bir hüküm de yazılmış olan sınırların kati ve nihai sınırlar olduğunu ifade eden hükümler olduğunu, kati ve nihai olduğu bir kere daha tespit edilen hükümden sonra her iki taraf kendi topraklarında diğer tarafın emniyet ve rejimini tehlikeye sokacak bir surette hâsıl olan faaliyetleri tamamen bertaraf etmek vadinde bulunmuş olduklarını söyler.

Saraçoğlu Bunu takip eden hükümler, müddeti bitmek üzere olan Suriye - Türkiye dostluk muahedесinin yenisi yapıncaya kadar yani 1940 Mart'ının 15'ine kadar temdit edilmiş bulunduğunu ifade eder. Nihayet mukavelenamenin ihtiva ettiği kuvvetli hükümlerden birisi de, mukavelenin meriyete gireceği tarihi tespit eden maddedir. Mukavele, meriyetin iki tarafça tasdik muamelesinin vukuundan sonra hazırlanacak tasdiknamelerin teatisi tarihidir. Ancak bu tarihten mukaveleler makbul ve muteber olacaktır. Fakat hiç bir vakit teati keyfiyeti 22 Temmuz'dan ileri gidemeyecektir. Şayet giderse 23 Temmuz'dan sonra yapmış olduğumuz mukaveleler kati olarak meriyete girmiş olacaktır. Esasen daha çok süratle mukaveleyi meriyete koymak için Hariciye vekâleti tertibat almış, Fransa bunu hüsnü telâkki etmiştir. Büyük Millet Meclisinde mukavele tasdik edince hususî kurye ile Paris'e gönderileceği ve Hariciyelerince mümkün olan süratle teati edilecektir. Böyle mukavele 22 Temmuz'dan çok daha evvel mevkiî meriyete girmiş bulunacaktır demektir.

Mukavelede diğer bir hüküm, Fransızlarla ecnebi tebaalarına ait olup ta, Türkiye'nin bura hakkındaki mevzuatı Hatay'da tatbika başlanılmazdan evveliyetlerinde ecnebi dövizler mevcut olanlar, bu dövizleri para kaçakçılığına mâni olmak için Türkiye'nin koyduğu tedbirlere riayet şartıyla harice götürmek hakkına halik olacaklarını belirtir.

Anlaşmanın diğer hükmü de, Hataylı ve Suriyeli mütekaitler hakkındadır. Bugün bazı Hataylı mütekaitler Suriye kasalarından tekaüt maaşlarını almaktadırlar. Keza bazı Suriyeli mütekaitler de Hatay kasalarından maaşlarını almaktadırlar. Çünkü üç Hükümet arasında bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmanın icabı her biri tekaütlere maaş veriyor. Sene nihayetinde bunlar hakkında muhasebe yapılıyor. Mukaveleye koyulan madde, yarın Türk olacak olan ve çoktan beri Türk bulunan Hatay mütekaitlerinin Suriye'deki alacaklarını ibra etmektir. Kezalik onlar da Suriyeli olup ta Hatay tekaüt sandığından para alacak mütekaitlerin hakkı için bizi ibra etmiş bulunuyorlar. Bu takdirde herkes kendi tekaütleriyle baş başa kalmış bulunuyor. Ancak Hataylı mütekaitler için mukavelede her hangi bir ahkâm olmadığı için, mevzubahis olmadığını söyler.

Yakında tetkik edilecek Hatay vilâyeti teşkilâtı hakkındaki kanuna bu hakkı muhafaza edici hükümler konduğunu ifade eder. Bundan sonra mukavelenin mühim maddelerinden birisi de Hatay dahilinde bulunan Fransız eşhası hususiye ve hukukiyesinin emval, menafi ve hukukunun satın alınması keyfiyeti olduğunu söyler. Uzun ve mücadeleli olan bu mevzuda nihayet iki taraf tamamen bütün maziye temizlemek ve istikbalde her hangi bir ihtilâfa mahal vermemek için Hatay'da bulunan bütün Fransız emval ve hukukunu Türk Devleti muayyen bir fiyatla satın almıştır. Bu muayyen fiyatın ilk tespitinde, 36 Milyon Frank olarak tespit edilmiştir. Fakat mukaveleye 35 Milyon olarak konmuştur. Bunun sebebini ayrıca arz edeceğini belirtir. Fransızlar tarafından Türkiye'ye vaki olan ve hakikati ifade ettiklerini söylediklerine göre Türkiye'ye geçen emval, hukuk ve menfaatlerinin belli başlısını teşkil eden listeye göre atacak olunursa görülür ki, Antakya'da bir hastane vardır, 8 Milyon Frank takdir edilmiştir. Soğuklukta rahiplere ait bir müessese vardır, 500 Bin Frank tahmin edilmiştir. Antakya, İskenderun elektrik şirketlerinin bütün tesisat ve menfaatleri vardır, 13 Milyon Frank tahmin edilmiştir. Tütün rejisinini bizim bıraktığımız reji orada hâlâ yaşamaktadır, iddia ettiği menafinin 3 700 000 Frank olduğunu belirtir.

İskenderun limanının bilcümle tesisatı emval, hukuk ve menfaatleri için 6 800 000 Frank istenmiştir. Kezalik ülkede ömrü hitam bulmuş olan Fenerler şirketinin orada bir iki feneri ve tesisatı vardır, bunun için de 1 Milyon Frank takdir edilmiştir. Cezayir ve Tunus bankasının ahalide 1 800 000 Frank alacağı vardır. Fakat bu alacağı, daha Hatay Hükümeti zamanında Hatay Hükümeti üzerine almış ve halkı bu borçtan ibra etmiştir. Hatay'ın taksit taksit ödemekte olduğu bu parayı da bu münasebetle hesaba koymak ve arkasını kesmek istenildiğine değinir.

Uzun bir silsile takip eden bu rakamların yekûnu olanların mütevazi olarak iddia ettikleri rakama göre 52 Milyon Franktır. Türkiye bunu 36 milyon Frank'a indirmiştir. Fakat bilâhare Lübnan'da bulunan iki binayı konsoloshane ittihaz etmek için Fransa Hükümeti iadesini istemiştir. Onun için 36 Milyon Frank olarak tespit edilmiş olan tediye yekûnu 1 Milyon Frank noksanıyla 35 Milyon Frank olarak tespit edilmiştir. Yani Hatay Devleti'nin toprakları üstünde bulunan Fransız hukukî ve şahsî bütün menfaatleri ve hukukunu ceman 35 Milyon Frank'a satın alınmıştır. Bunun büyük bir kısmını peşinen ve döviz olarak diğer bir kısmı da kliring hesabıyla tedricen ödenecektir. Bundan başka diğer bir hüküm de Payas'la İskenderun arasındaki şimendifer hattının mukavelenin meriyete girmesinden evvel kumpanyalar tarafından Türkiye Devlet Demiryolları idaresine teslim edileceğine dair olduğunu söyler.

Nihayet Hatay'da bir kaç senedir çalışan hafriyat şirketlerinin mukaveleye merbut hakları tanzim edilmiştir. Birisi İngiliz, diğeri İngiliz ve Fransız, üçüncüsü de Amerikalı olmak üzere üç şirket mevcuttur. Bunlardan mukavele müddeti en uzun olanı şirketin müddeti 1941 senesinin nihayetinden evvel hitam bulmaktadır ve yine hükümler arasında gördük ki, bunlar buldukları asarı âtikadan sadece çift olanlarını

alıp götürmek hakkını haizdirler. Bunlar mukavelelerinin hitamına kadar bizim tarafımızdan muteber addedileceğini kendilerine ifade edilmiş bulunuyor.

Zaten umumî politikaları tamamen yekdiğerine muvazi olan Türkiye ve Fransa Hatay meselesinin halli üstünde yekdiğerinin elini o kadar samimî ve candan sıkışmışlardır ki, bu ellerde ve bu ellere bakan gözlerde Fransa ve Türkiye'nin nüfuz ve kudretlerinin arttığını duymamak kabil olmaz. Bir kere daha sabit olmuştur ki, Fransa düşmanca vaki olan talepleri reddetmek hususunda ne kadar kuvvetli ise dostane vaki olan haklı müracaatları tetkik hususunda o kadar hak taraftandır. Hatay meselesinde dava tamamıyla haklı idi. Müracaat tamamıyla dostane vaki oldu ve böylece mesele her iki tarafın şerefini artıran bir hal şekli buldu. Hatay meselesinin muallak bulunduğu sıralarda bu iş iki devletin münasebatını zaman zaman için için yıpratmak ve kemirmekle kalmıyor menfaatlerini iki taraf münasebatının bozulmasında görenler bu yara üstüne zaman zaman zehirlerini döküyor ve propagandalarına geniş bir mecra veriyorlardı demektedir. Türk Hükümeti yirmi senedir ana vatandan uzak yaşayan Hataylıların acılarını unutturmak kararındadır. Mektepleri, yolları, kanalları, limanları, ticareti ve ziraatı ile Hatay Türkün sınır üzerine dikilmiş aşılmaz ve erişilmez bir kalesi olması istenmektedir.

Kocaeli milletvekili İbrahim Dıblan; "Sabır ve tahammülün çok fevkinde, uzun süren müzakerelerden sonra beklediğimiz büyük müjdeyi nihayet sayın Hükümetimiz tasvibinize arz edilen kanun lâyihası ile vermiş bulunuyor. Uzun senelerden beri ıstıraplar içinde yaşayan Türk Hatay anavatanın sıcak ve müşfik bucağına kavuşuyor. Arkadaşlar, bu hayırlı müjdeyi hepimiz bekliyorduk. Çünkü Türk milletinin kati zaferini müteakip bu zaferi temin eden, yaratan Ebedi şef; Adana'yı teşriflerinde; coşkun tezahüratla kendisini karşılayan, minnet ve şükranlarını doğrudan doğruya büyük kurtarıcılarına sunmağa gelen Adanalı halk selinin arasında çok hazin bir manzara ile karşılaşmıştı. Siyahlara bürünmüş bir Hataylı kız, zincirli elleriyle siyah tüllerle örtülü bir Türk bayrağı taşıyordu. Türk Hatay'ın o vakit ki vaziyetini temsil eden bu manzarayı görür görmez Büyük dahi durdu: Türk Hatayı da, huçkırıkları arasında kurtarmasını rica eden Hataylı kıza, hiç tereddüt etmeden, Türkün büyük Atası şu mukabelede bulundu: 'Kırk asırlık Türk yurdu esir kalamaz!' demişti. Hoş geldin, sevgili güzel Hatay. Uzun yıllardan beri seni kucaklamak, öz sınırlarımızın içine çekip almak için açık ve özlemle duran kollarımızın bütün kuvvetiyle seni bağrımıza basıyoruz. Anavatanla beraber dünya göçünceye kadar artık bir aradasın. Ne bize ve ne de sana asla zeval yok. Kurtuluşun bin defa kutlu olsun. Uğurlu gelişin anavatan için emsalsiz bir armağan oldu. Evlat anasına kavuştu. Bir millet için bundan daha güzel bir talih ve bahtiyarlık olur mu? Çünkü bu bir millet hakkının tecellisidir." demektedir (TBMM, 1939,33. Birleşim).

Bursa milletvekili Muhiddin Baha Pars görüşlerini "Çok büyük Türk milletinin şerefli vekilleri büyük bir gün daha yaşıyoruz, zaten 20 seneden beri büyük gündem başka bir şey yaşadığımız yok. Büyük hâdiselere, büyük şereflere o kadar alıştık ki, başka milletlerin bin bir bayram yapacağı şeylerde biz bunu, zaten istiyorduk istediğimiz şey elbette olacaktı ve oldu diyoruz, gayet tabii buluyoruz. Bu gün, 20 seneden beri esir olan 300 000 Türk, anavatanına kavuşuyor. 20 seneden beri bekleyen 17 milyon Türk de onlara kavuşmuş oluyor. 20 seneden beri ana vatandan, bir vücuttan parça gibi ayrılmış olan Hatay, mübarek bir vatan parçası ana vatanla birleşiyor. Hatay zaten şimdi değil bilakis çoktan beri bizimdi, ayrıldığı gündem beri bizimdi. Son teşrin günlerinden birinde Atatürk burada sene başı nutuklarında siyasî ve idarî ahvalden bahsettikten sonra durdu ve sizin gözlerinizden ruhlarınızı okumak ister gibi, ruhunun ateşini, azametini sizin gözlerinizden, kalplerinize sokmak ister gibi ve dünyaya; benim söylediğime dikkat edin, ben hakkı hakikati, doğruyu söylerim der gibi bakarak 'Hatay bizimdir, bizim olacaktır' dedi. Biz o gün Hatay'ın bizim olduğuna inandık. Hataylılar; unutmayınız ki Atatürk sizin için sıhhatini, belki de sizin için hayatını verdi. En zalim bir hastalığın tesiri altında bile size koştı." şeklinde ifade eder (TBMM,1939,33. Birleşim).

Niğde milletvekili Cavid Oral söz alarak dün sınır taşları kaldırılan ve bu gün kanunî formalitesi, reylerle ve kararlarla tamamlanacak olan Hatay'ın, artık istiklâline, hürriyetine, anavatanına kavuşmuş olacağını söyler. Yıllardan beri dillerde ve kalplerde acısı ve sızısı olan Hatay; yıllardan beri acıklı ve ıstıraplı bir hayat geçirmiş olan Hatay, yıllardan beri istiklâli ve hürriyeti için mücadele etmiş olan Hatay'ın artık huzura kavuşacağını ifade eder. Hatay davası, Türkiye'nin inkılap tarihinde Türk diplomasisinin büyük muvaffakiyetlerinden birisi olarak kalacağını ve yaşayacağını söyler. Çünkü Hatay davasının ve mücadelesinin geçirdiği ve gösterdiği safhalar gerek milli birlik, milli şuur ve yurt severlik bakımından ve gerekse tarihi ve politik mana ve ehemmiyetiyle çok enteresan bir manzara arz eder. İkinci Viyana muhasarasından sonra Osmanlı Devleti'nin yaptığı ve imzaladığı muahedeleri göz önüne alındığında; 1856 Paris, 1878 Berlin ve nihayet 1920 Sevr Anlaşması'nı öne çıktığını belirtir. Millî duygulara ıstırap veren, yürekleri halâ yakan bu muahedeleri teferruatları ve çıplaklıkları ile göz önüne getirilmesi gerekmektedir. Müdahale devrinin, devletin vesayet ve himaye altına girişini, yıkılışını ve nihayet parçalanmasını bir tarafa konmalıdır. Sonra bu kap karanlık mazinin karşısında içlere gurur veren, göğüsleri kabartan büyük kahra-

manla birlikte, bir Lozan'ı bir Montrö'yü ve bir Hatay anlaşması göz önüne konmalıdır. Hayır yalnız bunlar da değil, dün yük olur diye, dert olur diye itilen Türk eliyle bugün, dünya politikasındaki; dünya barışındaki ve dünya muvazenesindeki müspet rolünün kuvvet ve kudretindeki ve günden güne artan ve kabaran şehvetli vaziyeti karşısında Türkiye'ye uzatılan elleri, dostluklar ve ittifaklar da bir mukayese edilmelidir. Ondan sonra dayanışma içinde, kuvvetli, şeflerine inançlı Cumhuriyet Türkiye'sinin dış politikasının da bu kuvveti ifade eden bir vaziyette bu görüş ve anlayışla ne güzel idare edildiğini ve ne iyi programla ilerlediğini çok kolaylıkla anlaşılmış ve öğrenilmiş olacaktır. Hatay anlaşmasını yalnız bir zaviyeden görmek de doğru olmaz. Bu anlaşma yalnız bir vatan parçasının ilhakından ibaret değildir. Bu anlaşma dünya barışında ve Akdeniz havzasında huzur ve sükûn da mühim rolleri olan iki büyük devleti, Türkiye ile Fransa'yı birbirine yaklaştırmak, birbiriyle anlaşdırmak ve mukadderatlarını birbirine bağlamak gibi mühim ve tarihî bir fayda da temin etmiş oluyor demektir (TBMM, 1939,33. Birleşim).

İstanbul milletvekili Ali Rana Tarhan 1918 yılından beri ülkeden ayrı kalan bir vatan parçası, Fransa ile yapılan anlaşmalar neticesinde tekrar ülkenin olduğunu ifade eder. Geçen 21 senelik ayrılığın ıstırapını Hatay kadar anavatanın da çektiğini söyler. Tarihî bünyesiyle Türk vatanının cidden ayrılmaz bir parçasını teşkil eden Hatay Anadolu'nun bütün tabii vasıflarını ihtiva eden tefrik kabul etmez bir cüzü olduğuna değinir. Mondros Mütarekesi'nin meşum hükümlerinden biriyle filen ülkeden ayrıldıktan sonra 1921 Türkiye - Fransa muahedesinin ülkeden hükmen de ayrıldığı, fakat hususi maddeleriyle ülkeye eskisinden daha ziyade yaklaştırdığı Hatay, bütün müşküllere rağmen kurtuluş mücadelelerine devam etmekten hali kalmadığını belirtir. Bu Türk yurdunda kurtuluş aşkının ne güç şartlar altında, ne büyük azim ve metanetle devam ettiğini eserleriyle görüldüğüne değinir. 1936 yılında Fransa, Suriye ile bir anlaşma imzalayarak Hatay'ın Türkiye'ye karşı taahhüt edilen ayrı ve Türk hüviyetini bir kalemde silivermeğe teşebbüs edince Tür Hükümeti, hattı hareketini tayinde bir an tereddüt göstermemiştir. İşte o vakitten başlayan ve bu sefer, zamanı geldiği için ana vatan tarafından idare edilen kurtarma mücadelesi, çetin safhalardan geçtikten ve bizi ıstıraptan ıstırapa sürükledikten sonra bu gün hitama ermiş olduğunu söyler. Türkiye, dünya sulhunu tehdiye uğratan emri vakilerden tevakki etmiştir. Beynelmilel kanunlara riayet etmek istediği içindir ki Türkiye Hatay müzakeratının ıstıraplı safhalarına üç sene tahammül etmiş ve nihayet dost Fransa ile bu haklı davayı dostça halletmek imkânını bulmuştur demektir (TBMM, 1939,33. Birleşim).

Yozgat milletvekili Sırrı İçöz görüşülenin bir kanun müzakeresi olmadığını, bir vatan meselesi olduğunu söyler. İçöz Hatay'ın 20 seneden beri hasret kalınan bir mesele olduğunu söyler. Bu nedenle müzakerenin kâfi olmayacağını dile getirir. İçöz "1921 senesinde ve Birinci Büyük Millet Meclisi'nin toplandığı yukarı binada Ankara İtilâfnamesi ki buna o zaman Franklen Buyyon itilâfnamesi diyorduk - müzakere edildiği sırada samimiyetinde Hatay'dan gelmiş ve memleketlerinin mukadderatlarının ne olacağına intizar eden bir heyet vardı. Müzakere, şiddet ve heyecan içinde devam ettiği sırada biz samimiyetle baktığımız zaman bunların yüzleri sapsarı balmumu kesilmiş ve gözlerinden yaşlar aktığını görüyorduk. Nihayet biz vatanın yüksek menfaati namına Hatay'ın anayurda kavuşmasını atıya bıraktık. Nihayet o zaman Urfa mebusu bulunan rahmetli Hayali efendi kürsüye geldi 'Arkadaşlar, nasıl oluyor da beni kolumdan tutup Fransızlara atıyorsunuz?' demişti. Şimdi ben Hayalî efendinin ruhuna hitap ediyorum. Müjde sana, arzun, emelin işte bugün yerine geldi. Sen Büyük Atanın manevî huzuruna git, teşekkürünü ifa et, diyorum. Orada Fransızlar Hatay için ayrı bir idare teşkil edeceklerdi. 20 sene zarfında edilmedi. Çünkü onlar da haklı idiler. Biliyorlardı ki, Hatay Türk'tür ve bir gün yine Türkün olacaktır. Onun için yapmadılar." diyerek duygularını dile getirir (TBMM, 1939,33. Birleşim).

Türkiye ile Fransa arasında Ankara'da 23 Haziran 1939 tarihinde imzalanan Türkiye ile Suriye arasında arazi mesailinin kati surette hallini içeren anlaşma ve eklemeleri tasdikine ait kanun kabul edilmiştir.

Antalya milletvekili Rasih Kaplan; "Büyük Ata bütün millî davaları bu Mecliste Türk milletiyle birlikte halletmeği; millî mücadelenin başladığı günden, hayatının sonuna kadar esas ittihaz etmişlerdir. Biliyorsunuz, Büyük Ata bütün davalarını hazırlar, zihninde sıralar, programlarını hazırlar... fakat zamanından evvel ne kararlarını izhar eder, ne de tatbik eder. Bu davanın da tatbik zamanının geldiğini hissettiği gün, Yüksek huzurunuzda irat ettiği büyük nutkunda (Arkadaşlar, Hatay'ı anavatanına getirmek zamanı gelmiştir. Hatay bizimdir) hitabesini bu kürsüden irat buyurduğu gün, bütün heyetiniz de Türk milleti namına ayağa kalkarak, onun ittihaz ettiği kararın icrasına hepimiz söz vermiştik. Büyük Ata! Türk milleti ve onun meclisi verdiği sözü, başında Millî Şefi İnönü ve Hükümeti olduğu halde hallederken, bu davanın hallolunduğunu yüksek huzurunda tekrar ediyorum... Büyük Ata, her davada daima üstünlüğünü elinden bırakmadığı gibi bu davada da bunu gösterdi. Onun bu davada da koyduğu prensip 'Türk esir olmaz' davası idi. Çünkü esir yaşayamaz, Türkün yurdu esir oldu mu, artık orada Türk yok demektir. Tarihi tetkik ediniz, hangi Türk yurdu esarete düşmüşse orada Türk bulamazsınız. Onun esir yaşamak şiarı

değildir. Esasen Hatay, misakı millî sınırına dahildi. Tamamen Türk'tü, orası esir kalamazdı, çünkü yaşayamazdı. Türk bugün mesuttur. Hatay da mesuttur. Bütün varlığı ile Türk milleti, bu hâdiseyi bütün milletlere karşı, Türkün hürriyete aşkının derecesini bu gün bu kanunun kabulü ile bütün dünyaya ilân etmiştir." diyerek sevincini belirtmiştir.

e.07.07.1939 tarihinde 37. birleşimde Hatay halkının askerlik işlerine, Hatay'da vilâyet kurulmasına, Hatay vilâyetinde adli kanunların tadilat şekilleri ve ilâmların infaz tarzına, İskenderun'un tamamının bütün tesisat ve vesaiti ile birlikte Devlet limanları işletme umum müdürlüğüne devrine dair kanun lâyhaları ve Muvakkat encümen mazbataları ile ilgili Bursa milletvekili Nevzad Ayaş, Tokat milletvekili Galip Pekel, Maarif Vekili İzmir milletvekili Hasan Ali Yücel, Antalya milletvekili Tayfur Sökmen söz almıştır (TBMM, 1939,37. Birleşim).

Birinci maddede yer alan "Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında 23 Haziran 1939 tarihinde akdedilen anlaşmanın birinci maddesinde gösterilen sınır tashihi neticesinde Türkiye millî sınırı dâhiline giren Hatay arazisi Türkiye'ye ilhak edilmiştir." şekliyle Hatay Türkiye'ye dâhil olmuştur.

Tokat milletvekili Geçici E. M. M. Galip Pekel; "Antakya lisesine ücretli talebe alındığı zaman alınacak ücretleri bu madde ile tespit etmiş oluyoruz. Asıl kanuna bağlı bir cetvel vardır. Bu cetvelde liseler yazılıdır. Onun için bu kadar kayıt kâfi geliyor." diyerek görüşünü belirtir.

İzmir milletvekili Maarif Vekili Hasan Âli Yücel; "Antakya'da Fransızlardan satın aldığımız iki bina vardır. Bu binalar teferruatıyla ve levazımatıyla bize geçmiş bulunuyor. Birisi erkek lisesi, diğeri de kız lisesidir. Bunlarda pansiyon açmak yani geceli, leylî talebe almak meselesi mevzubahis oldu. Biliyorsunuz bütçeye bağlı (M) cetvelinde mahallin rayicine göre leylî ücretleri tespit ediliyor. Biz de Hataylı arkadaşlardan sorduk. Oranın rayicine göre 145 lira tespit ettik ve (M) cetveline koyduk. Buraya leylî talep alınacaktır." demektedir.

Bursa milletvekili Nevzad Ayaş; İleride Hatay vilâyetinin maarifini takviye etmek için Maarif vekaleti bir şey düşünüyorlar mı?" sorusunu yöneltmiştir.

Hatay halkının askerlik işleri hakkında, Hatay vilâyetinde Adli kanunların tatbik şekline ve ilâmların infazına dair kanun lâyhasının müzakeresine geçilir. Bu lâyihanın da müstacelen müzakeresi teklif edilmiştir. Hatay vilâyetinde adli kanunların tatbik şekline ve ilâmların infazı tarzına dair kanun, İskenderun Limanı'nın Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne ve Payas - İskenderun Demiryolu'nun, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'ne devri hakkındaki kanun, Hatay vilâyeti teşkiline dair olan 3711 sayılı ve 7 - VII -1939 tarihli kanuna ek kanun:

Antalya milletvekili Sökmen Hatay'ın bir vilayet olmasına dair kanunla ilgili olarak görüşlerini; "Büyük Türk milletinin özü ve o büyük varlığının hakiki mümessili olan aziz arkadaşlarım, Hatay'ın yirmi senelik millî mücadele tarihini şanla, şerefle, zaferle kapayan anlaşmayı bir kaç gün evvel tasdik buyurmuşunuz. Bu gün de Hatay'ın bir vilâyet olarak idare edilmesini temin edecek teşkilât kanununu tasdik buyurdunuz. Alınan tarihî kararlar dolayısıyla yüksek huzurunuzda Hataylıların minnet ve şükran hislerini arz etmek için çıktım. Ebedî bir sabah içinde sevinç ve heyecanla Hatay bugünde bayram yapmaktadır. Her Türk gibi Hataylı Türk kardeşlerimizin de bir gün gelip müstevlilerin zulmünden, esaretinden kurtulacağına inanmıştı. Çünkü Türk'le istiklâl ve hürriyet mefhumları daima beraber ve yan yanadır." şeklinde belirtmiştir.

f.16.10.1939 tarih ve 44. birleşimde Hatay Vilâyeti Kurulmasına Dair olan 3711 Sayılı Kanun'un muvakkat 5. maddesinin tadili hakkında kanun lâyhası ve Muvakkat encümen mazbatası görüşülürken Maliye Vekili Elazığ milletvekili Faud Ağralı, Balıkesir milletvekili Yahya Sezai Uzun, Tokat milletvekili Galip Pekel söz almışlardır (TBMM, 1939,44. Birleşim).

Tokat milletvekili geçici E. M. M. Galip Pekel Hatay Devleti'nin vergi düzeni ve tahakkuk edilemeyen alavcıkların durumu ile ilgili olarak görüşlerini "Hatay işleri hakkında Meclisten çıkmış bulunan 3711 sayılı kanunun beşinci muvakkatinde tahakkuk ettirilip de tahsil edilemeyen vergilerden bir kısmının affına dair idi. 1938 takvim senesi içinde Hatay Devleti tarafından tahakkuk ettirilip de ilhaki tarihine kadar tahsil edilemeyen miktar 169 bin küsur liradır. Bunun affını encümen muvafık görmüştü. Fakat müstacel anlar içinde yazılan tabirlerden bir tanesi 1938 tarihi yazılacak iken, 1939 yazılmış. Affa yalnız bir senelik vergi bakayası dâhil iken 1939 tarihi konmakla 1939 yılı içindeki bakayanın da affı girmiş bulunuyordu. Halbuki encümende verilen karar ve buraya gelen de yalnız 169 bin küsur liranın affına mütedairdi. Hükümet bunun için bir madde ile gelmiş bulunuyor. Biz Hükümetten gelen maddeden ziyade lâyhada arz edilen şekilde maddeyi yazmağı daha muvafık bulduğumuz için maddeyi bu şekilde yazdık. Bu şekilde yazılınca asıl kanundan 5. muvakkat maddesi ilga edilmiş; bulunuyor." şeklinde ifade etmiştir.

Balıkesir milletvekili Yahya Sezai Uzay da konu ile ilgili olarak “Mevzubahis olan mesele 3711 numaralı kanunun muvakkat 5. maddesine taalluk ediyor. Tadili teklif edilen ise bir rakamdan ibarettir. Asıl kanunun 5. muvakkat maddesinde 1 ikinci kânun 1938’den 31 birinci kânun 1938 tarihine kadar olan vergiler affedilmiş denilecek yerde 1939 denmiş. Hükümet bu 1939’un, 1938 olarak tashihi istiyor.” demektedir.

Kocaeli milletvekili Salah Yargı da bu konu ile ilgili görüşlerini “Hükümetçe teklif edilen bu lâyiha, teşkil edilen muhtelit encümünde müzakere edildi ve orada üzerinde birçok mütalaalar dermeyan edildi, ilk söylenen, dâhilî nizamname mucibince içtima senesi zarfında çıkmış bir kanunun yeniden tadili şimdiye kadar teamül iktizası ve nizamnameden istidlal edilen manaya göre caiz olmadığı yolunda idi. Bu, hatırlarsınız, umumî heyette de bir iki arkadaş tarafından da o günü söylenmişti. Bu cihetin evvel emirde tetkik ve sonra Hükümet lâyihasında, ikinci madde de, şimdiye kadar çıkan kanunlarda olmayan makabline irca suretiyle kanunun meriyeti 3 - 5 ay evvelinden muteber diye bir madde vardı. Bu maddenin de doğru olmayacağı mütalaası ileri sürüldü. Üç kişilik bir komisyon bu meseleyi hususî surette tetkik etsin dendi. Bu komisyon Fuad Sirmen, Abdurrahman Naci arkadaşlarla benden müteşekkildi. Dâhilî nizamnamenin 77. maddesi ret olunan bir kanunun o içtima senesi tekrar tetkik, teklif edilemeyeceğini natik olduğundan ve şimdiye kadarki teamülleri de, umumi kâtiplikten eski zabıtları alarak, araştırdık. Orada da böyle bir teamül teessüs etmemiş bulunduğunu gördük. Diğer husus hakkındaki düşüncemiz de şu oldu: Bu tarihin yanlış konduğu, filhakika, kanunun gerekçesin de sarahaten anlaşılmalıdır. 38 yerine 39 olmuştur. Bir de Hatay’da takvim senesi cari, bizde malûmu âliniz malî yıl hazirandan başlar. Buna nazaran 1 Ocak 1938’den 31 Aralık 1938’e kadar denecek yerde bu iki kânunlarda, birinci ve ikinci olarak kânun lâkırdılarının bir araya gelmesinden her nasılsa birinin tarihi 38 yerine 39 olarak konmuş. Filhakika bunun bir yanlışlık eseri olduğu anlaşılıyor. Müstakil bir kanun olması ve bu kanunla hatalı olan eski muvakkat beşinci maddenin de ilga edildiği yazılıdır.” Şeklinde ayrıntılıca ifade etmektedir.

Manisa milletvekili Refik İnce de bu konu ile ilgili görüşlerini “Bir defa bu maddeden şunu anlıyoruz. Bir kanunun tadili için senesi zarfında Meclise müracaat edilebilir. Binaenaleyh tadil için cevaz vardır. Dâhilî nizamnamedeki mevcut hüküm, ret olunan kanunların senesi içinde müzakere edilemeyeceği şeklinde olduğu ve bu prensibi teyit eder mahiyette bulunduğu için mesele yoktur. İkinci mesele eğer tadil olursa - en çok ehemmiyet verilmesi lâzım gelen nokta budur -yani 39 senesini 38’e irca etmek gibi bir şey olursa makabline teşmil olunur. Kanunlarda makabline âdemi teşmil esası, müktesep hakkın ihlâli gibi bir vaziyete meydan vermemek için böyle bir hukuk kaidesi vardır. Hâlbuki bir hakkın ıskatı ve vatandaşın lehine ve cezasının affı gibi şeyler mahiyet itibarıyla müktesep bir hakkın ihlâli değildir. Binaenaleyh tadil dahi olsa işbu tadil neşri tarihinden itibaren meri olduğuna göre o zamana kadar vergiyi ödemiş olanların vaziyeti bu şekilde ne olacaksa, tadil halinde dahi aynı olacaktır.” şeklinde ifade eder.

g.01.11.1939 tarih ve 1. birleşimde Reiscumhur İsmet İnönü bu sene, Hatay ana vatana, onun ayrılmaz bir cüzü olarak iltihak ettiğini, uzun seneler ülkeden ayrı yaşamak elemi çekmiş olan aziz Hatay’ın, Hatay halkının kudretli ve temiz elleriyle az zaman içinde vatanın en şirin, en mamur bir köşesi haline geleceğine katıyen emin olduğunu nutkunda belirtir (TBMM, 1939,1. Birleşim).

h.20.11.1939 tarih ve 4. birleşimde Hatay mebusluklarına seçilen Abdullah Mursaloğlu, Abdülgani Türkmen, Bekir Sıtkı Kunt, İlamdı Selçuk ve Memed Tecirliye aid intihap mazbataları kabul edilir (TBMM1939,4. Birleşim).

D.1940 YILI HATAY VİLAYETİYLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER

15.04.1940 tarih ve 40. birleşimde Hatay jandarma teşkilâtının maaş ve iâşe bedelleri hakkında kanun çıkarılır (TBMM, 1940,40. Birleşim). 24.04.1940 tarih ve 43. birleşimde Hatay jandarma teşkilâtının maaş ve iâşe bedelleri hakkında kanun lâyihası ve Dahiliye ve Bütçesi encümenleri mazbataları ile ilgili Diyarbakır milletvekili Kazım Sevüktekin, Dahiliye Vekili Faik Öztrak söz almıştır.

07.06.1940 tarih ve 64. birleşimde Türkiye - Suriye dostluk ve iyi komşuluk mukavelenamesi ile merbutu bulunan 1, 2, 3, i, 5 ve 6 numaralı protokollerle hususî protokol ve bu anlaşmanın Lübnan’a da teşmiline müteallik beyanname ve her iki hükümet arasında yeni bir emlak itilâf namesi akdine mütedair mektubun tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Hariciye encümeni mazbatasını ile ilgili Urfa milletvekili Ahmet Yazgan, Gümüşhane milletvekili Edip Servet Tör söz almıştır.

Urfa milletvekili Ahmed Yazgan Hükümetle Suriye arasında olan dostluk münasebeti ile ve dairei intihabiyenin de Urfa olması dolayısıyla daima Suriye’den gidip gelmekte olduğunu ve hatta bazen Haleb’de kaldığını ifade eder. Transit yolu ile buralardan geçerken pek çok müşkülâtla karşılaşmaktadır. İnşallah bu dostluk münasebeti ile bu müşkülât da halledilmiş olacağını temenni eder. Bu müşküllerden bir kısmını daha henüz sınırı geçer geçmez karşıya bir memur gelir ve neniz var neniz yok kontrol ederek

beyanname istediğini, “siz transit olarak geçiyorsunuz, binaenaleyh, mallarınızın beyannamesini veriniz der”, “biz de diyoruz ki, mal bizimdir, biz transit yoluyla geçmiyoruz. Doğrudan doğruya geçiyoruz.” deriz demektir. Sonra Urfa’dan gelen ve Urfa’dan yüklenen birçok eşyaların yollarda durdurularak birer birer yoklandığını ve bunlardan beyanname alındığını söyler. Hatta işitiyoruz ki, bir tüccarın yoklama esnasında 500 lirasını dahi alındığını ifade eder. Beyanname verilmiş olsa da beyanname kaybedilince parasının alamadığından bahseder. Sonra elde pasaport diplomatik olduğu halde Haleb’de eşyaların açıldığını, hatta Hariciye memurlarından olup oraya giden sefaret kâtiplerinin de eşyaları açıldığını anlatır. Bu anlatışlarıyla gerek kendilerine gerekse Urfa’dan gelen ve giden yolculara Suriye memurları bazı müşkülât gösterdiklerini belirtmek istemektedir. Hükümetten bu münasebetle bu gibi müşkülâtın önüne geçilmesini rica ettiğini belirtir.

10.06.1940 tarih ve 65. birleşimde Ankara’da 30 Mart 1940 tarihinde imzalanan “Türkiye - Suriye Dostluk ve İyi Komşuluk Mukavelesini” ile merbutu bulunan ve ayrılmaz cüzlerini teşkil eden 1, 2, 3, 4, 5, 6 numaralı protokoller; “Hususî protokol” bu anlaşmaların Lübnan’a teşmiline müteallik beyanname ve her iki Hükümet arasında yeni bir emlak İtilâfnamesi akdine mütedair mektubun kabul ve tasdikine dair kanun kabul edilmiştir (TBMM, 1940, 64.Birleşim; 1940, 65. Birleşim; 1940,68. Birleşim).

17.06.1940 tarih ve 68. birleşimde Türkiye - Suriye dostluk ve iyi komşuluk mukavelesini ile merbutu bulunan 1, 2, 3, 4, 5, 6 numaralı protokollerle hususî protokol ve bu anlaşmanın Lübnan’a teşmiline müteallik beyanname ve her iki Hükümet arasında yeni bir emlak itilâfnamesi akdine mütedair mektubun tasdiki hakkında kanun kabul edilmiştir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti’ne 1514 yılında dâhil olan Hatay toprakları I. Dünya Savaşı sonunda Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti sınırları dışında kalmıştır. Milli Mücadele’de Fransa ile 21.10.1921 tarihinde Ankara’da yapılan İtilafname ile Hatay toprakları Misakı Milli sınırları dışında kalmıştır. Bu anlaşma ile Fransa mandaterliğinde kalan Türk ve Müslüman nüfusunun taşınır taşınmaz malları, sınırdan geçişleri güvence altına alınırken sınırın belirlenmesi ve sınır tecavüzlerine, sınır kaçakçılığına imkân verilmeyecektir. Çok teferruatlı bu anlaşma Hatay’ın bağımsızlığını kazanmasına kadar bazı yeni ilavelerle devam etmiş, Türkiye Fransa arasındaki güney sınırlarla ilişkin temeli teşkil etmiştir.

Araştırma 1937 yılı ile 1940 yılı arasında TBMM Tutanak defterleri gün ve gün incelenmiş, Suriye ve Hatay ile ilgili kısımlar incelenerek gerçekleştirilmiştir. TBMM’de 1937 yılında iki, 1938 yılında 5, 1939 yılında 8, 1940 yılında 4 görüşme gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerde 1937 yılında Hatay’ın Cemiyet’i Akvam’a başvuru süreci yer alırken daha çok sınır ve kaçakçılık hadiselerine, bilinçli bir şekilde sınır ötesinde Türk ve Müslümanlara iyi davranılmadığı, asayişin sağlanamadığı, Türk düşmanlığı yayıldığı gündeme getirilmiştir. Konuşmacılar Fransa’nın düşmanlık yaptıkları, Fransa’nın dost olmadıkları, buradaki asayişsizliklerin bilinçli yaptırıldığı vurgulanmıştır.

1938 yılında Hatay’ın bağımsızlığını aldığı sürede ise Fransa’nın dostluğundan, ilişkilerin iyi olduğundan, Hatay Türklerinden, burada devletin kuruluş sürecince dikkat edilmesi gerekenlerden, orada meclis seçimlerinden, yapılması gerekenlerden, Ankara İtilafnamesi üzerindeki değişiklikler, Türkiye Hatay sınırından, demiryolu hattı gibi konulardan bahsedilmiştir.

Hatay Cumhuriyeti’nin Türkiye’ye katılma sonrasında Fransa’nın dostluğundan, tarihi hadiselerden, Akdeniz’deki güvenlikten, Avrupa’da gelişen savaş tehlikesinden, Hataylıların bu süreçteki hizmetleri ve başarılarından, Atatürk’ün mücadelelerinden, İsmet İnönü’nün mücadelesinden, Hatay Vilayeti ile Suriye sınırının belirlenmesi, itilafnamedeki düzeltmelerden bahsedilmiştir.

1940 yılında Hatay vilayetinde askerlik, jandarma, memurların durumu, mülkler, okullar, belediye, sağlık, bayındırlık gibi çeşitli intibak ve düzeltmelerle ilgili konular görüşülmüştür.

Genel olarak TBMM’de her yasama yılı başlangıcındaki beyanatlar, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanları, İçişleri Bakanlarının beyanatları, kanun teklifleri, kanunlar ve kabul edilen kanun maddeleri yer almaktadır. Kanunların sadece ismine yer verilmiş maddeleri metne alınmamıştır.

Hatay’ın tekrar Anavatana kazandırılması çok ince, dikkatli, meşakkatli, sabırlı, başarılı bir siyaset izlenerek adım gelişmeler sağlanarak sağlanmıştır. Bu başarı bir diplomasi şaheseri ve örneğidir. Başta ulu önder Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere emeği geçenlere Türk Milletinin minnettarlığı ebediyen sürecektir.

KAYNAKÇA

Armaoğlu, Fahir (2000). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul.

Cebesoy, Ali Fuat (1953). *Milli Mücadele Hatıraları*. İstanbul.

Hatipoğlu, Süleyman (1996). Atatürk ve Hatay’ın Anavatana Katılması. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.102, Ankara, s.12.

- Konuralp, Nuri Aydın (1996). *Hatay Kurtuluş ve Kurtarılış Mücadelesi Tarihi*. Haz. Mehmet Tekin, İskenderun.
- Öcal, Hulki (1953). *Hatay Savaşı*. Antakya.
- Sonyel, Salahi R.(1973). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. C.1. Ankara.
- Sökmen, Tayfur (1992). *Hatay'ın Kurtuluşu için Harcanan Çabalar*. Ankara.
- TBMM Zabıt Ceridesi, (1926). 2. Devre, Cilt 26, İçtima Senesi 3, 116. İçtima, 8.6
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1926). 2. Devre, Cilt 26 İçtima Senesi III, 115. İçtima, 7.6.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1933). 4. Devre, Cilt 12, İçtima Senesi 2, 22. İçtima, 9.1.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1934). 4. Devre, İçtima 3, Cilt 21, 2.4, 34. Birleşim.
- TBMM, , Zabıt Ceridesi, (1935). 5. Devre, İçtima F., 12. Birleşim, 8.4.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1935). 5. Devre, İçtima F., 15. Birleşim, 15.4.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1937). 45. Birleşim, 7.04.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1937). 76. Birleşim, 14.06.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1938). 83. Birleşim, 29.06.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1938).,1. Birleşim, 1.11.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1938). 2. Birleşim, 7.11.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1938). 5. Birleşim, 16.11.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1938). 9. Birleşim, 07.12.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 28. Birleşim, 27.01.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 24. Birleşim, 09.06.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 30. Birleşim, 23.06.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 33. Birleşim, 30.06.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 37. Birleşim, 07.07.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 44. Birleşim, 16.10.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 1. Birleşim, 01.11.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1939). 4. Birleşim, 20.11.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1940). 40. Birleşim, 15.04.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1940). 64. Birleşim, 07.06.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1940). 65. Birleşim, 10.06.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, (1940). 68. Birleşim, 17.06.
- Türkmen, Ahmet Faik (1939). *Hatay Manda Tarihi, Silahlı Mücadele Devresi*, C.IV, İstanbul.
- Yavuz, Bige (1994). *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk - Fransız ilişkileri (1919 - 1922)*. Ankara.
- Rafık, Abdulkarim (1994). "Türkiye - Suriye İlişkileri" (1918-1926), Çev. Sebahattin Samur. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.88 (Şubat 1994), Ankara, s.37.